

Al Liamm

NIVERENN
Meurzh - Ebrel 1958

67

MOULADURIOU AL LIAMM

AN ANTEKRIST

gant Tangi Malmanche .. 320 ha 180 lur

AR SPONTAILH

gant Jarl Priel 480 ha 350 lur

AQUIS SUBMERSUS

gant Storm, tr. P. Denez .. 280 ha 150 lur

KLENVED AN TOGN

gant Jarl Priel 150 ha 100 lur

GAOVAN HAG AN DEN GWER

danevell gozh gant R. Hemon .. 50 lur

AR C'HORE DINDAN DREID VA

Zad-KOZH, romant polis

gant R. Hemon 50 lur

BISOUSIG KAZH AN TEVENN

danevell gant Abeozen 150 lur

BARZHAZ, 100 barzhoneg berr etre

1350 ha 1950 400 lur

BARZHONEGOU

gant Kerverziou 400 ha 600 lur

COURS Elémentaire de BRETON

gant R. Hemon 380 lur

MERC'HIG AR ROZENN

gant Andersen 150 lur

PAOTR E VARV GLAS

gant Perrault 150 lur

AL LIAMM NIVERENN 67

Meurzh - Ebrel 1958

14^{vet} Bloavezh

TAOLENN

Menez Al Liamm <i>gant Ronan Huon</i>	83
Son ar Gemenerien	85
Son Soudard	87
O sellout ouzh ar mor, <i>gant Jorj Le Cler</i>	88
Dibab, <i>gant A. Heussaff</i>	89
An intañv, <i>gant Jarl Priel</i>	91
Tumporell an Ankou, <i>gant Fañch Elies</i>	103
An dornad Plouz, <i>gant Roparz Hemon</i>	108
Tomás O Criofain	135
Darvoudoù Iwerzhon, <i>gant A. Heussaff</i>	138
Meven Mordiern ha Yann-Ber Kalloc'h (<i>lizhiri lakaet e brezhoneg gant an Dr Léon Palaux - kendalc'h</i>)	141
Korn ar Gwenedeg (<i>kendalc'h</i>)	146
Filmoù, <i>gant Jil Ewan</i>	148
Notennoù	151
Pajenn ar re yaouank	156

Pep gwir mizet strizh

MENNOZ AL LIAMM

War-lerc'h pennadoù-tamall bet embannet nevez 'zo dindan anv ar « Gevredigezh Emgleo Breiz », e vije marteze mat resisaat petra eo menoz Al Liamm peogwir ez eo bet kaoz anezhañ.

Ne respontin ket d'an tamalloù diboell. Menoz Al Liamm n'eo tamm ebet diskar an dra-mañ, tamall an dra-se. Kement-se n'eo ket ur menoz, ha soñjoù ur c'henlabourer a zo soñjoù dezhañ e unan hag ez eo kiriek anezhe evel m'eo bet displeget endeo e-barzh Al Liamm.

Un dra splann avat eo e fell d'Al Liamm bezañ ur gelaouenn brogar ha servij hor bro hag hor yezh en un doare dieub ha dic'hopr.

Arabat e vo da bolitikerien 'zo dont da lavarout dimp e reomp politikerezh : an hini difennet nemeti d'an dud onest ha d'ar vourc'hizien vat evel hon doare-skrivañ. Ne reomp ket a bolitikerezh, servij ha karout a reomp hor bro. Gout a ran e ra ar gelaouenn Brud « mojennoù brizh ha kredennoù froudennus » eus kement-se.

Evel just n'comp ket da huchal evel merour Brud e Karaez e miz Kerzu diwezhañ : « An enebourien n'emaint ket er-maez a Vreizh ! Hel lavaret o deus kazetennoù Pariz dimp ! Diwallit, setu m'o deus en em vodet en Oriant (ar M. O. B.). Diwallit e Breizh emaint ! »

Evel ma weler, trawalc'h eo eta klask adsevel ar vro ha soursial ouzh kudennoù hor buhez evit bezañ enebourien tud 'zo.

Moarvat, evit bezañ gwelet mat gant an aotrounez-se, e rankfemp en em lakaat da veuliñ a-dro-jouez taolioù-ijin ar gouarnamantoù a ren an eil war-lerc'h egile ha gwech ha gwech all kas prouennoù nevez hor fealded en ur werzhañ hor breudeur.

Ne fell ket dimp kennebeut tevel war an droug a reer da Vreizh pe e vefemp tud digalon. Ur golc'hed c'hwek e c'hell bezañ an digasted e-keñver ar c'hudennoù arboellerezh pe renerezh-bro, n'eo tamm ebet an hini e tle un Den dibab.

Derc'hel a reomp da soñjal hon eus da stourm evit gwellaat, n'eo ket hepken stad hor yezh met ivez buhez speredel ha danvezel hor pobl.

E pep bro a glask sevel eo bet ret addihuniñ an dud bet lakaet da gousket gant gwaskerien pe fals-profeted.

Ronan HUON.

SON AR GEMENERIEN

*Daou guemener a barous Prat
Voa deut d'om zi da labourat.
Ti ron li re, ti ron la re,
Tra la la la la la.*

*Pa voant arriet bars en ti
Deus goulennet ho dijuni.*

*Pa voant aseet war ho sorchen
Deus remerket eur variken.*

*Setu aman eur variken gistr mad
Hag a rei d'omp pep a gofad.*

*Pa voa sonnet dec heur en Runan
Voa laket ar yond voar an tan.*

*Leiz ar goter betec han errien
Deus debret ar guemenerien.*

*Pa voa sonnet div heur en Runan
Voa laket ar gleurc'h voar an tan.*

*Peder grampoen peder doussen
Deus debret ar guemenerrien.*

*Neuze ha ar vreg en ker
Da gerc'hat bara d'ar c'hemener.*

*Sam eun azen a vara guoen
Deus debret ar guemenerien.*

*Evet dimp eur variken gistr
Se a ra dimp eun affet trist.*

*Neuze lar an oac'h d'ar vrecg
Ni a so hirie glac'haret.*

*Neuze he lar ar vrecg d'an oac'h
Vit eun devez santfomp ket c'hoas.*

*Unan n'he sonne ar music
Egile ha gouske toupiit.*

*Unan vruie gant he noade
Foure n'he c'hlin ken na c'harme.*

*Hag egile ho troc'han mézer
Droc'he he vis dre han hanter.*

*Adalec ar beure betec koan
Ho ober peb a goef bihan.*

*Ha c'hoas pa voant et da voellet
Voa pep a vonet defoa gret.*

*Neuze lar an oac'h d'ar vrecg
Kemer arc'hant ha pae ane.*

*Kemer arc'hant ha pae ane
Lez anè er ger goude.*

L. M. BERLAVENEZ (Brelevenez)

Kavet e paperoù Vallée.

Sell. ouzh *Soniou an Uhel*, levrenn II,
p. 238, hag ouzh *Recueil de Mélodies
bretonnes recueillies par Guillerm et
Herrieu*, p. 8.

SON SOUDARD

*Ebarz ar bloavez mil eiz kant pevar hag hanter kant
Ebarz parrez ar Vouster zo, ti la la la la, la la la la la,
Ti la la, la la la, la la, Pevar zoudard yaouank.*

*Ebarz parrez ar Vouster zo pevar zoudard yaouank
Pere zo c'hortoz monet, ar zoudarded yaouank.*

*Unan ane zo Pol Prijan eus a Geruzeran
Unan 'ne zo Pol Prijan hag ar c'hoader bihan.*

*Setu aze pevar soudard pere o deus tennet
Hag a rank kwitat o bro, kerent ha mignoned.*

*Hag a rank kwitat o bro, kerent ha mignoned,
Ne ket eur glac'har vihan hini ar zoudarded.*

Dastumet gant Yvon KROG.
Kavet e paperoù F. Vallée.

O sellout ouzh ar mor

gant Jorj LE CLER

« Gant un dornad fru-mor em
eus gwalc'het diwar va dremm
holl preder ar bloavezh. »
Ronan Huon (Aod).

*O sellout ouzh ar mor, 'tal ar c'herreg blevek
e trido va c'halon gant al levenez.*

Anken va spered, deizioù kriz ar vuhez

It da get

Gant an avel flour, mantell ar mor divent.

O sellout ouzh ar mor em eus soñjet

perak — en aner — em eus gouzañvet.

Met bremañ, houlennoù arc'hlas ha spoumek

Deuit

Da freskaat va muzelloù dizouret.

O sellout ouzh ar mor em eus gwelet ur vag

a rede etrezek ar pal

divaskell ruz-ruz o nijal

e pellder ar meurvor

skeudenn va imor.

O sellout ouzh ar mor em eus miret fiziañs

'vel an tarzhioù foll dirollet hep ehan.

Kerzh 'ta, kerzh 'ta, da vuhez zo dirazout.

Perak lenvañ ? Netra n' ac'h eus da lavarout

O sellout ouzh ar mor a lusko da soñjoù.

D I B A B

gant A. HEUSSAFF

*Hon hent a denn war eeun dirazomp
Etre div rezad hir a wez.
A-uhel diouzh bolz ar bleñchoù
E kouezh goustad delioù melenet
En diavel plaen-ha-plaen
Ur patrom kemm-digemm
War skramm gwall-splann
An abardaez e penn an hent.*

*Morennet eo ar maezioù,
Liñvet en ur sklerijenn
Na zeu ket diouzh an heol
aet izel
Na diouzh al loar, morlivet
er gevred.
An traoù a daol o skeudenn
Tanav-diheverzus
War-du ar mervent.
A-dreñv hor c'hein e par,
Ni a oar,
Ul loarell espar,
Ramzel, estlammus,
Ha luc'h melen an tredemarzh
A zalc'h pep tra en entremar.*

*Ma trec'himp d' an diegi
A venn morzañ hon divesker !
Atav war-raok trema 'r c'hornog,
Hep mui daleañ gant an ardigell.
Ar garilhon a zo ganin
A riskl a dre ma daouarn
Ha ruilhañ war zinaou*

*Ha kornigellañ war he c'hant
Kent chom divi war ribl an hent,
He dremm wenn dispourbellet
Ha reut he bizied treut.*

*Red an amzer
Ne vern amañ.*

*Ur wenodenn gamm-gourgamm
A bignomp ganti er gwaremmoù.
E lec'hioù 'zo e krap ken serzh
Ma rankomp kregiñ a-daol-trumm
E bodoù ganas, skodoù kruget,
Ha ni, daoubleget dindan hor samm,
Bec'h warnomp o kerzhout.*

*Ma c'hoar yaouank a zo drant,
Un arnod n'eo ken d'he nerzh.
Hogen Mamm a ya berr anal,
Ma n'ehanomp e vagano.
Ur frapad c'hoazh koulskoude
E vefemp e penn an duchenn
E welfemp a-greiz ar gilvid
A-bell hor c'hêr c'henidik.*

19-3-1958.

NOTENN. — Tennañ a ra ar barzhoneg-mañ d'ar stourm evit Breizh, ha d'an harlu ma vev ennañ hiziv kalz a Vretoned.

Mont war-du ar gêr, al lec'h ma vezer en diogel, en e dra. Evidomp : adkavout Breizh, startaat ar sichenn ma c'hellimp en em ziorren warni. D'ar mare dianeostel-mañ en istor er C'huzh-heol. Met ar c'hask a dle kenderc'hel, n'eus forzh petra a c'hoarvez er-maez. Zoken pa vann Rusiz hag... Amerikaned o loareloù en oabl. Arabat bezañ boemet pe spouronet. Deomp da herzel ouzh galloud ha hud ar mekanikoù ; ha da seveniñ ar pezh a zo lakaet deomp da ober hag a zo war un dro hon dibab.

Mar deo hor c'hoar dizamant, ha ken gwan hor mamm(vro) ma n'heller mont re vuan ganti, dalc'homp d'ar mennad : me == youl da ober ar pezh a zo dilennet.

GERIOU : **Gwall-splann** : abalamour ma teu ar sklerijenn diouzh al loarell. — **Ni a oar** : dre « zeduktadur ». — **Loarell** : an dibenn-ell a verk un ardivink, un dra graet gant an den (loarigell a c'hellfed lavarout ivez). — **Al liv melen** : menoz an diskar. — **Karilhon** (gwregel) : e Sant-Ivi = réveille-matin, alarm-clock (abalamour d'an trouz a ra). — **vaganiñ** (e Sant-Ivi e lavarer faganiñ). N'eo ket gwenedek hepken.

AN INTANV

gant Jarl PRIEL

Sed amañ ur pennad ouzhpenn eus va romant « Tud ar Honeymoon », tonket moarvat da chom diembann. Hogen, dre hir amzer e teurvezo marteze rener « Al Liamm » e voulañ a-dammoù. Evelse bezet graet !

J. P.

*Go fetch to me a pint o' wine
An' fill it in a silver tassie
That I may drink before I go
A service to my bonnie lassie... (1)*

Dindan bolz an neñvoù leun kouch a stered e skare lark-kaer ar brig « *Honeymoon* » en donvor da Vakao. En o gourvez war dalbenn strad vras a-dreñv, e vouskane gant kalon ar sribourzhidi ar werz skosek-se, eilet gant akordeoñs Bunny Bird, ar c'heginer du, kluchet war dreuzoù e siklud. Un tammig pelloc'h, e ilinoù harpet gantañ war speurenn al lestr, e rae al levier Percy Rutherford skouarn vouzar da safar ar ganerien, en ur sellout pizh ouzh ar mor, heñvel ouzh ur vouldouezenn deñval ma treluc'he warni a-vil-vern spilhennoù aour, skeud-diskeud ar stered diniver.

Ar martolod-mañ, ur gwaz kreñv anezhañ dezhañ izili dishual meurbet, ne blege ket da c'hoarzhin nemet ur ræl a veze. Goude ar pred dindan an tilher a-raok, kerkent ha ma teue al levenez da vont war gresk, e tec'he kuit raktal, ha den n'en divije kredet goulenn digantañ perak e sache e skasoù

- (1) Kae da gerc'hat din ur pintad gwin
Ha diskenn anezhañ en ur c'hib arc'hant
Ma c'hellin evañ kent mont kuit
Da yec'hed ar goantenn a garan.

e-giz-se. A-wechoù, ha zoken alies a-walc'h e strive da chom e-unan penn. Echu gantañ e labour, e kenderc'he e-pad e amzer vak da vale a-hed hag a-dreuz ar pont hep mont en gwasked daoust d'ar glav, d'an avel pe d'an tommder, hep debriñ nag evañ ur begad, hep serriñ lagad koulz en noz ha war greiz an deiz. Ha tanfoeltr hini, nag e vignoned nesañ, n'en divije kemeret warnañ tostaat ouzh al levier adal ma kouezhe warnañ ar seurt loariad. Darn o tremen nepell dioutañ e-kerz ar baleadennoù iskis-se, a grede dezho ne baoueze ket da gomz outañ e-unan, gwech a vouezh izel, ha gwech uheloc'h, evel pa vije bet o tabutal gant unan bennak all, met eñ an hini eo a rae ar goulennou hag ar respontoù. Mar dichenañ d'al lestr douariñ e porzh-mañ-porzh e-keit ma veze skoet Rutherford gant e froudenn, ez ae bemnoz en kêr, dalc'hmat e-unan hag en em deurel a rae da lonkañ hep rannañ grik en un davern dizarempred bennak, ha pa veze diwezhat anezhi e pigne war vourzh, mezh-dall met ken reut hag ur peul evel un den o vransigellat gant evezh etre an oabl hag ar mor war veg un delez, ha netra, na zoken e zaoulagad dilufr, ne veve en e dalfas ken gwenn hag ur goarenn.

Eus o gwellañ e kane bepred an stribourzhidi :

*But it's not the roar o' sea or shore
Wad make me langer wish to tarry,
Nor shout o' war that's heard afar
It's leaving Thee, my bonnie Mary... (1)*

Tapet gantañ e goan, edo neuze ar c'habiten Clarke o vale war e bouezig a-hed ar pont ha pa welas Rutherford e-unanik, daoubleget a-us d'ar speurenn stribourzh, e kerzhas goustadig davetañ.

— Bez 'az po ur segalenn, Percy ?

— Trugarez, kabiten, met gant ho krad vat he mirout a rin da chaokat e-keit ma vin ouzh rod ar stur an noz-mañ.

En em c'houzout a raent mat-tre bloavezhioù 'oa, rak alies o devoa merdeet o daou a-gevret d'ar c'houlz ne oa Clarke nemet eil-gabiten.

— Ha war betra emhout o prederiañ ?

— War netra a dalvoudegezh, Aotrou. O sellout ouzh ar stered a oan.

(1) Met n'eo ket yud ar mor pe an aod
A gresk va c'hoant da chom amañ pelloc'h,
Na blej an argad o trouzal e pellder,
Da zilezel a renkan, va dousig Mary...

— Dal 'ta ! ha me a grede din e oa paret da selloù war al lestr-treizer-se difourchet du-hont e pennig an dremmwel, ur saoz bennak moarvat pe ur japanad. Ar stered, emezout ? daoust ha troet out war-du ar varzhoniezh gant kaniri da genseurted ?

— Van ebet ne ran ouzh ar ganfarded hirlañchennet-se ; evit va c'heloù e c'hellont disec'hañ o skevent dre vlejal gant ma chomfe o zeod foeret ouzh o staon, rak na deiz na noz n' am bez tamm peoc'h ebet diouzh o genou.

— Ha petra 'glaskez er stered ?

— Hervez darn 'zo, bez' eus stered hag a zo marv kantvedoù 'zo hag o sklerijenn skignet etrezek an douar n' eo ket bet spurmantet betek-hen gant mab-den. Ma'z eus tud o vevañ warno, daoust ha ken c'hwerv e vefe o lod hag hon hini ?

*Nor shout o'war that's heard afar,
It's leaving Thee, my bonnie Mary...*

En ur vousekaniñ d' e dro gwerzennoù diwezhañ ar sonenn, e sellas pizh ar c'habiten ouzh al levier en e gichen, ouzh e zremm garv ha rec'het, ouzh e grabannoù skalfet o taboulinañ war goad ar speurenn.

— Klev 'ta, Percy, emezañ, laosk ar stered e-lec'h m' emaint ha lavar din abalamour da betra e chomez dalc'hmat ken dic'hoarzh, ken dilaouen ha pa vefes o paouez kas d' ar bez mamm-gaer an diaoul.

Marteze e oa ar gwaz war-nes mougañ gant ar c'hevrin a genderc'he d' e grignat ez-vev, marteze bennozh d' un noz ken kaer ha ken sioul en em gave tuet da zigeriñ e galon, pe gomz a rae Clarke gant kement a gengarantez ma vije bet pec'hed e gas da sutal, n'ouzon ket, met a-daol-trumm e stagas Rutherford da ziskargañ dirak e ofiser ar samm a boueze warnañ abaoe ken pell amzer.

— Ac'hañ 'ta mat, Aotrou, emezañ, sed amañ hep gwe fazi penaos emañ an traoù ganin.

« Un daou vloaz war-nugent 'zo e oan martolod war vourzh ar « Sea Duck », ul lestrig sturier e porzh Philadelphia e Pennsylvania. Nevez zimezet e oan ; ya, ur veleganez, ur goantenn durgnet eus ar c'hentañ, met ken mistr, ken bresk m' am beze aon rak he c'hloazañ pe he breviñ bep gwech ma felle din he briata, he devoa teurvezet mont da lakaat hec'h anv gant ar reorek a zo amañ dirazoc'h... Peogwir e teuen d' ar gêr hogos bemnoz en em gaven em ched hag em bleud rak pep tra diouzh va c'hoant am boa ha ret e vije bet mont gwall

bell da glask un drask na devoa ket nebeutoc'h da glemm war e blanedenn. D'ar c'houlz-se e oan laouen, gant liv al levezeg dalc'hmat em c'herc'henn, hael, leun a fiziañs, hag eürus 'ta, va Doue !

« D'am meno e oa Pearl, va gwreg, heñvel buhez ouzh ur voudig, un ael diskennet d'am bete diouzh an neñvoù, pe mar deo gwelloc'h ganeoc'h, unan eus ar merc'hed dispar a weler war skramm ar fiñvskeudennoù pe ma komzer diouto er romantoù. Dirak kemend-all a goantiz, kemend-all a c'hlanded, n'ouzon ket penaos en em viren a-wechoù da zaoulinañ ha da bokat da vevenn he sae. Ac'hañ 'ta, an ael-se a dremen- nas lost al leue dre va genou...

« Ne dalv ket ar boan diskleriañ penaos ha digant piv e klevis ne oan nemet un dogan gaezh — ar seurt traoù ne chomer ket gwall bell hep o zaboulinañ. Mar divije da vihanañ karet en gwirionez ur c'hwil bennak all, gant ur « *garantez n' hellfe maouez ebet stourm outi* » evel ma teu gant kanfarded ar romantoù hag ar sinema, den a-walc'h a oan da leuskel pep tra da vont evel kent ha goude. Un toullad komzoù flour, ur barr gouelañ gant he blev alaouret stok ouzh va jod, ha setu diverket da viken ar gwall-zarvoud-se a-ziwar va spered. Sed aze peseurt abostol a oan me er pred-se !...

« Met nann, c'hoariet he devoa he zro-gamm hep an dis- terañ abeg pe zigarez, marteze kement ha kas buanoc'h an amzer en dro, ha piv 'oar, marteze e rampas evel ur strakell diaviz krenn, en ur grediñ e oa kement-se un dra na denne ket da vras, ken aes d'ober ha mont da skouer da brenañ ur billig nevez pe da deurel ur votez toull war ar bern teil. Graet he devoa marteze he zaol dre zievezh, met petra 'vern, un taol graet 'oa bepred ! Ya, kabiten, an hini ma raen diouti un ael a ziskoueze bezañ un drutell he fenn skañv, hepmuiken !... »

— Paour-kaezh Percy, glac'haret e voes moarvat diwar- se ?

— Va feiz ya, Aotrou, ha zoken en tu all da gement e c'hellfec'h krediñ, glac'haret evel n'eus forzh petore arc'h- genaouek paket gantañ ar seurt pesk ebrel. Yaouank e oan, kwita, didroidell, direbech hag all, ha dre brederiañ noz-deiz war va eürusted aet ken prim da ludu e sankis don-don ar soñj-mañ en spered : « Neuze 'ta, n'eus er bed-mañ nemet treitourien washoc'h eget paotr ar yalc'h er Basion ! »

— Ha penaos e voe kastizet ganit ar vaouez-se ?

— Meur a hini moarvat a vije aet da sod-nay dre vale war gein marc'h Hamon ; gant darn all e vije bet gwall domm d'he

c'hrev rak kig pe groc'hen o divije diframmet diouti. Me 'vat am boa dibabet ur stumm diouzhin va-unan d' ober gwall ouzh gwall. Na garm, na rebech ne glevas diganin, met diwar an deiz-se e teuis da vezañ ken mut hag ur maen, yenoc'h eget ar skorn, ken lirzhin hag ur bez. Hogen an dud a-ziavaez ne wele kemm ebet em doareoù ; chom a raen dirazo ken sart, ken hegarat, ken seven hag a-ziagent en he c'heñver. « *Va muiañ karet* », e lavaren en ur vousec'hoarzhin, pa « *Va zefñor bihan* », ha strivañ a raen da lakaat va mouezh da zaskrenañ dre denerigezh. Pa zeue mignoned d' hor gweladenniñ, pa vezemp pedet da goaniañ e ti un amezeg bennak e c'hoarien ken brav va c'hazh gleb, va furlukin, ma krogen a-wechoù da vezañ mezhek gant ar meuleudi a save en-dro din : « Ma ! Itron Rutherford, eme ar merc'hed, pelec'h 'ta hoc'h eus kavet ar pried-mañ, gwir batrom an ezhec'h garantezus, rak manet eo ken tener hag en deiz kentañ e eured ! »

« Met adal ma veze Pearl tal-ouzh-tal ganin, kenavo d' ar c'homzoù c'hwek, d' an ardoù ha d' ar c'hamambre ! digant he fried dispar ne gleve adarre na grik na grak, na rak na perak, nemet ha ret-holl e veze din eilgeriañ, ha neuze e ranke va gwreg tremen gant ya, pe nann, ha zoken ur hej-skoaz. Hag evelse d' ar sul ha war ar pemdeiz, sizhun goude sizhun, miz war-lerc'h miz, a-hed ur bloaz hanter pe dost...

— Perak 'ta ne dec'he ket ar c'haezh Doue diouzh an toull ifern-se ?

— Ha da belec'h mont, Aotrou ? Kollet he devoa tad ha mamm ; evit din da c'houzout ne vane dezhi na kar, na par, na yar ; ne oa ket ur blank war hec'h anv ha ne ouie ober tra gant he bizied rak micher ebet n' he devoa desket. Penaos 'ta e vije deut hec'h unan a-benn da levial he bag ? Gout'ouie he devoa poazhet he biz, intent a rae bremañ pebezh gaou he devoa graet ouzhin ; hervez ma krede dezhi he devoa dedennet ar c'hastiz-se war he fenn ha kerse bras 'oa ganti, met spi he deveze bepred d' ober din plegañ a-dammoù dre zoujañ din ha bale moan dirazon. Ret eo din lavarout ar wirionez ; er mare-se ne voe neblec'h, en nep bro, un ozhaç'h ken lubanet, ken moumoutet ha me.

« Met petra bennak ma rae brav din ar gwellikoc'hikañ m' helle, e kolle ganin poan hag amzer ; bep gwech e c'hoarie ganti tro an diaoul, ne baouez ket he bleud da dreiñ da vrenn, ha bep gwech ivez ez ae he c'halon war vihanaat. A-benn ar fin, pa zeuas da verzout e kenderc'he d' ober tro wenn kaer he deveze poanial, e kavas dezhi ne vane netra well

d' ober eget en em lazhañ, ha kerkent all e krogas d' en em gemer diouzh-se.

« Diskleriañ a reas din he menoz, ha zoken dre lizher, ul lizher hir-hir, gant n' ouzon ken pet pajenn, met o lenn a ris ouzh taol hep paouez war zigarez-se d' evañ va banne bier ha da beurlipat an traoù mat aozet ganti da goan... Goude m' am boa peurlennet al lizher e jogis ar baperenn-se ha ganti e tanis war ar flaen ur c'hornedad hep teurel ur sell war va gwreg en he c'hoazez dirazon hag he fenn stouet ganti en tu all d' an daol. Hag un dro bennak, setu m' en em gemeras da vont d' en em grougañ, dirak va daoulagad, koulz eo lavarout...

— Arsa, un tamm pellik evelkent ez is ganti ; perak n' az poa ket herzet outi d' ober kement-se ?

— Ha dre be abeg, Aotrou ? Daoust ha ne sellen ket dija outi evel ouzh ur c'horf marv ? Mont a ris d' am labour d' an eur merket. Ur gredenn am boa koulskoude ne raje nemet ober sin ; d' ober am eus, emezon, gant gourdrouz ur vaouez kollet ganti hec'h holl spi. Van ebet ne ris 'ta pa grogas da staliañ dirazon war daol ar gegin ur morzhol, ur pennad kordenn gant ur skoulm-red warnañ hag ur pikol tach dibabet ganti. Ya, mont a ris evel boaz d' am labour, ken dinec'h, ha tra, en ur c'hwitellat a bouez penn. Hogen, d'abardaez-nnoz e vanis va genou balc'h, rak ne oan ket peurerru er gêr pa glevis e oa bet kavet Pearl ouzh ar groug er gegin. Graet he devoa 'ta diouzh he c'hoant ha n' eo ket o c'hoari e oa goude merenn gant he zach, he morzhol hag... he c'hordenn...

Tevel a reas ul lajadig evel p' en divije bet diegi da vont pelloc'h.

— Diredet e oa du-mañ ar polis, paotred ar c'helaouennoù, un troñsad tud pa lavaran, hep komz eus ar saverien o fri o c'henaouata dirak an ti. Kelc'hiet e voen raktal em sal-debriñ gant un enseller hag e skoazellerien, pep a dog meloñs peget gante war o c'hokenn hag i o c'houlennata ar primañ m'hellent, gwech a bep eil ha gwech a-gevret, rak tagañ a raent gant ar c'hoant kas d' ar red ar « muntrier » d' an toull. Met hopala ! n' eo ket un test, met dek hag ouzhpenn am boa, holl en tailh da douiñ dirak n' eus forzh petore barnier an tanfoeltr n' am boa ket diskroget ur vunutenn diouzh va labour war vourzh a-hed an hanterzevezh. Un nozvezh pad e voen boureviet koulskoude gant ar fardilhoned-se ha tremen sklaer e oa anezhi pa deurvezjont mont kuit pep hini el lec'h ma ouie ha gwall izel o c'hribenn, rak ret e voe dezhe degemer

da wir he devoa graet va gwreg he zaol e-keit ne oan ket er gêr. Tabut 'vat a savas e-touez an amezeien, rak klask a raent gouzout abalamour da betra e oa aet kuit e-giz-se an Itron Rutherford, ur vaouez mat ar stal ganti, ken sioul ha ken...

— ...ha ken eürus, kwita, o vevañ gant ur c'haredig eveldout-te ?

— Ar peurliesañ, Aotrou, ne selle an dud nemet ouzh an diavaez ; frank-tre e oa an traoù ganimp, o vezañ ma plije da Bearl c'hoari he c'hrak-Itron n' he deveze darempred nemet ar pep retañ gant ar re o chom damdost dimp, ha kentoc'h bezañ drailhet munut evel ur penn kignen eget mont da glemm da di un estren diwar-benn traoù na sellent ouzh den ebet nemet ouzhimp hon daou. A wir galon 'ta o devoa keuz dezhi an amezeien hag ar varc'hadourien war-dro, hag iskisat tra ! truez o devoa ivez ouzhin.

« Ne ouelen ket, anat deoc'h, d' an hini aet da anaon, met prenet am boa ur gurunenn da lakaat war hec'h arched, kaerañ kurunenn am boa kavet, gant ur seizhenn wenn ledanoc'h eget va dorn, ma lenned warni e lizherennoù aour : *D' am gwreg garet, ra vezo ganti ar peoc'h !* » ...Ur fent. neketa, peadra da lakaat an diaoul da fregañ e vouzelloù. Er vered, o vezañ ne vere takenn ebet diouzh va daoulagad, e kleven ar re dostañ ouzhin o huanadiñ en ul lavarout an eil d'egile : « N' eo ket ar paour kaezh paotr evit gouelañ, ha se 'zo ar gwashañ, rak kalz vat a ra evelkent an daeroù d' un den. Va Doue ! betek ne rafe ket d' e dro evel e wreg !... » Nann, e soñjen-me, nann nann, tudigoù dener, diwallit d' ober gwad fall diwar-benn se !

— Ha goude, Percy ?

— Va feiz, Aotrou, goude an obidoù e krede din en ur vont d' ar gêr e krogje buan va gouli da zrouskenniñ ha spi am boa da dremen plaen ha brav ur c'heit all eus va buhez em zi. Met allas n' eo ket evelse e c'hoarvezas, ar c'hontrol bev an hini eo. Adal ma tigoris an nor, e chomis sebezet war an treuzoù : e-keit ma 'z oa bev ne rae ket Pearl nemeur a drouz du-mañ, mont ha dont a rae, pe gentoc'h en em silañ a rae ken sioul hag ur skeudenn. Ac'hanta, ar skeudenn-se a rae diouer din ; aon am boa ha krenañ a raen un nebeudig en desped din. Goude ma ouien e oa va gwreg pell-pell, ledet duhont en he bez, gwech ebet ne voe ken tost ouzhin hag an noz kentañ-se. « Mat ! emezon, en em ober a rin diouch ar

c'hlaouenn-se peogwir e teuer da gustumiñ ouzh kement tra 'zo ! »

« Nann da ! trec'h eo bet din, kaer am beze stourm outi hag a-wechoù e kroge ennon ar c'hoant difindaoniñ kement tra 'oa en dro din, met digludet on bet ganti en doare ma rankis troñsañ prim-ha-prim va stal ha zoken pellaat diouzh ar vro. Ur sul ar beure... met kentoc'h eget ho skuizhañ dre randoniñ e-giz-se, e tlefen, Aotrou, toullañ kaoz war ur c'hraf all bennak...

— Nann, nann, Percy, kenderc'h da vont gant honnezh, mar plij.

— Ur sul ar beure 'ta, a-greiz lemel va barv er gegin e paris va selloù war ar pikol tach sanket a-daolioù morzhol gant va gwreg en un treust damdost d'an nor, ha kerkent, hep menel da chipotal, e ris krak ha berr va menoz. A-vec'h din ober un tamm divastrouilh d'am daouarn ha d'am beg, skrapat a-diz va faperoù hag an nebeut arc'hant manet ganin — rak gwall ger e koust un interamant war an ton bras — ha me d'ober gardenn evel ma oan e oan, diskabell, e korf va roched, hag em zreid ur votez a bep parez, ha war a gredan ne serris ket zoken war va lerc'h dor hol lojeiz...

— Ha da belec'h e redjout gant kemend-all a herr warnout ?

— Da New York e voen degaset gant an tren ma lammis ennañ, hag eno e stagis da c'hwilostat war gae Brooklyn o klask tu da vezañ engouestlet war vourzh ul lestr bennak. Bez 'oa du-hont ur c'hozh lestr-karg hag a dlee mont da Vro-Spagn, da Vigo, m'am eus soñj mat, ha hep poan na trubuilh setu ma voe skrivet va anv war e roll. Ar c'habiten, un den war e ziskar, a oa ur penn chatal, un heug sellout outañ hag ivez e glevout adal ma kroge da sakreal : e strollad, un druilhad kanfarded a well forzh, lonkerien touet, laer pe laeroc'h, dalc'hmat gouest d'en em gannañ, ha hini en o mesk ne ouie petra eo ar vezh.

« Met e-touez ar ribitailh-se en em gaven d'an diwezh va-unan penn, evel e pep lec'h a-c'houdevezh, ha zoken amañ war ar « *Honeymoon* », petra bennak n'eus en dro din nemet martoloded a feson. Fall daonet e veze tinell an touzer laou ma komzan dioutañ ha biskoazh em buhez n'am eus gwelet kemend-all a razhed ha war ar gozh votez-se ken toull hag ur ridell, rak dre vurzhud hepken e teuas betek ar porzh ma tlee douariñ ennañ. Hogen, nag evit se ! da vihanañ ne veze du-hont tasmant ebet ouzh va gedal war ar pont, er werniadur pe dindan an tilher a-raok. Diwar neuze, n'am eus ket paouezet

da redek ar bed eus an eil penn d'egile, ha gwall denn e vez bep gwech an distro d'am bro. Evit ar pezh a sell ouzh va zec'hadenn, n'int ket bet pell moarvat tud ar straed ma veven enni o kavout penn ha lost d'ar gudenn-se : « N'am boa ket lavaret deoc'h ? emezo. Trec'het eo bet gant ar glac'har ha graet en deus ivez e daol, beuzet en tu bennak e stêr Delaware. Pebezh truez ! un ozhac'h ken karantezus ha ne oa netra da damall dezhañ, rak tremen a rae hep kouchañ banne war vanne he n'ae ket da jalodiñ war-lerc'h ar mer-c'hed... » hag ac'han, hag alesont, ahahahahaha ! »

A-greiz ma vrizc'hoarzhe e teuas goustadig Broubrousk, kazh bihan du-peg ar « *Honeymoon* » da viaoual ha da dortañ e gein ouzh bragezennoù Rutherford ; ken prim all e taoublegas al levier da dapout al loenig hag eñ d'e vezurat ha d'ober kaezhig d'e benn en ur vousekanañ. Souezhet meurbet gant ar seurt tenerigezh e c'houlennas raktal ar c'habiten :

— Ha bugel ebet n'az poa ?

— Hini ebet, a-drugarez Doue. Hirie an deiz e vije bet va bugale en oad d'intent penaos ha perak ha petra am bije respontet m'o divije klasket gouzout petra 'c'hoarvezas gant o mamm ? Nann, diwallet on bet diouzh ar walenn-se.

— Arsa, Percy, an amzer a gas pep tra d'he heul ; daoust ha kasoni ac'h eus bepred ouzh da wreg, eviti da vezañ aet da anaon ?

— Kasoni, e lavarit 'hu ?... Perak derc'hel droug ouzh ar vaouez a zibikouzas va daoulagad ? Ar skiant-prenañ, Aotrou, a goust un dailhenn.

— E berr komzoù, ne vagez fiziañs en den ebet ?

— Nebeut a-walc'h, kabiten ; ne din ket da lavarout n'eus ket er bed-mañ ur bern tud hag a dalv kant ha mil gwech muioc'h egedon, rak kement hag anzav ar wirionez n'on me nemet netra e-kreiz netra. Hogen, pa welan unan bennak o tont en arbenn din, evitañ d'ober e c'hogez, strivañ da vezañ erru mat ganin, e stagan bep tro d'en em c'houlenn : « Petra an diaoul a zo kuzhet dindan ar seurt ardoù ? »

— Sed aze da soñj diwar-benn ar merc'hed ?

— Van ebet ne ran ouzh ar merc'hed ; d'am meno, n'int ket tud, met traoù hep talvoudegezh, hep neuz, na stumm, na liv. Ar re goant koulz hag ar re zivalav da lazhañ, pa gejan ganto, holl e vezont treuzet gant va selloù evel pa vefent ur werenn, pe ul later moan-moan. Met sed aze va soñj, Aotrou, diwar-benn ar wazed, dreist-holl ar c'hodiserien, ar re a vez

ataw o skrignal hag o kanañ : hervez 'gredan, heñvel eo o levenez ouzh ar ruz-plom ma liver gantañ an hernach evit e virout da verglañ. Hogen, da be vat rambreal evelse dirazoc'h, kabiten, un den ken kalon vat, ken eürus ?

— Piv 'oar, Rutherford ? Krog on ivez marteze da verglañ.

— A-hend-all, Aotrou, n' hoc'h eus ket patouilh et c'hre-negell m' on bet sac'het enni ; gant se n' oc'h ket evit va intent, ha gwell a se deoc'h ! Daoust da se, e sell on da zibuniñ va c'hudenn penn-da-benn, ha ra vo tavet goude war gement-se. Ya, marteze e oa ar wirionez gant va amezeien e Philadelphia, frealzet e vez un den dre skuilh daeroù, rak seul vui ma komzan eus va amzer dremenet, e santan evelkent un tammig didorr d' am anken. Ro peoc'h 'ta, Broubrousk, c'hoari da vitaouig war goubl va brec'h ha dibun da bater evelseig, rak n' ouzout ket pegen eürus out o vezañ n' ac'h eus da blediñ nemet gant da vicher gazh... Devezhioù 'vez, kabiten, e stagan da soñjal : « Arsa, n' eus ket da lavarout nann, he c'harout a ran 'ta betek-hen, pe geuz am befe dezhi, pe betra ? »

— Trubuilhet out moarvat gant ar morc'hed...

— N' ouzon dare... Alies e tegouezh din gouzañv ur boan iskis em c'hreiz, amañ, sellit, e poull va c'halon, evel pa vefe unan bennak o strivañ da doullañ va bruched gant ul lavnenn dogn, ur minaoued e veg torret ha n' hell ket treuziñ ar c'hroc'hen, met ra vin daonet, nag a boan a ra din an dra-se ! Bep gwech e rankan ober va seizh gwellañ evit herzel ouzhin da yudal evel ur bleiz skoet d' ar marv hag o koll e ziwedhañ berad gwad. Neuze, pa vez ar barr en e washañ, mar dicañs d' ur gwaz, estren pe vignon, n' eus forzh, stagañ da gomz ouzhin, n' ouzon ket penaos e teuan a-benn da drec'hiñ va c'hoant da lammat warnañ ha da skeiñ gantañ en ur vlejal : « Serr da c'henou, babouzeg brein, ha va lez en anv Doue vanan da c'houzañv ! »

— Ya, Aotrou, gant ar morc'hed e rankan bezañ suilhet. Lavaret ha skrivet he devoa Pearl petra 'oa e sell d' ober, ledet he devoa zoken dirazon an traoù ma felle dezhi en em grougañ gante, ha van ebet n' am boa graet, o vezañ m' am boa ur galon e koad beuz, dre ne oan nemet ul loen gouez, ur poufer c'hwezhet gant al lorc'h. Setu eno, kabiten !

— Ya, Percy, gwall druezus eo ar stad m' emhout enni rak ur vuhez gi a dle bezañ da hini.

— Dre se ne dremenan ket hep bezañ broudet gant ar c'hoant en em strinkañ er mor hep gouzout da zen, un noz teñval bennak, ha kenavo d' an holl vagad !

— Diwall na rafes kement-se, va faotr ! eme ar c'habiten en un dapout krog e brec'h e wellañ levier.

— Bezit dinec'h, Aotrou, kalz re aon am eus.

— Aon, Percy ? ha rak petra ?

— N'on ket koulskoude ur yar c'hleb ; adal ma kouezh war al lestr ur gwall skourrad amzer, pa vez galvet tud d' ober ul labour diaes-tre, en arvar da goll o buhez, daoust ha ne vezan ket e penn kentañ ar c'halonekañ re ? « Marteze emezon, ne ri ket tro wenn ar wech-mañ ; peogwir ne gredes ket lammad dreist ar speurenn, gra da vihanañ un dra bennak evit da genseurted ha ra vo neuze ar marv ar gopr gounezet ganit d' ar peurziwezh ! » Met aner e vez din ; dalc'hmat e kil an Ankou dirazon ha goude holl, gwel l a se din !

Tostaat a reas an intañv ouzh an Aotrou Clarke hag e pleg e skouarn e lavaras dezhañ kement-mañ :

— Mil aon em eus rak va gwreg baour ; ouzh va gortoz emañ du-hont er bed all, hag un dro bennak e c'houlennno diganin piv en devoa roet din aotre da vezañ ken garv, ken kriz en he c'heñver. Rak gaou bras am eus graet outi, neketa, ur gaou n' hell ket bezañ distaolet ; un amprevan on, kwita, un torfedour, ur muntrer ?... Ac'hanta, ya pe nann, d' ho meno ?,

— Taol pled, Percy, anez se e kigni va dorn gant da ivinoù !

— Ho tigarez, kabiten... Met ur vaouez ken yaouank, ken skañv he fenn, hep an disterañ begad skiant, ne ouie ket a dra sur petra he devoa graet. Ha neuze, ha neuze, daoust ha bez 'oa he fried ur gwaz ken direbech, ken peurvart ma c'helle kemer warnañ chom mut ha dall, ha bouzar ha didruez ?

Troc'het e voe dezhañ e gomz gant piltrot un toulladig treid diarc'hen : ar sribourzhidi o tiredek da sellout ouzh al lestr-treizer bremañ a-wel d' ar brig. E lomberioù a lugerne krec'h-traoù a-hed e gof teñval ; ur wech an amzer e tarnije evel ur steredenn-red un elfenn-dan a-us d' e siminaloù, ha dañsal a rae moarvat an treizidi er sal vras, rak evel un heklev e tegase an avel betek ar « *Honeymoon* » hirvoudoù heson ar violoñsoù ha boubou ar c'houevrennoù.

— Ur gredenn am eus, e lavaras gant gwarizi ur martolod, du-hont ne gavont ket hir an amzer.

— Na petra 'ta ! eme Rutherford, evel e pep lec'h ez eus war al lestr-se doganed ha gisti sofkont.

— Allo 'ta, Percy ! eme ar c'habiten... Met diwezhat eo anezhi, ha poent eo din mont d' ober toutouig. Sellit, paotred,

a-du ganimp emañ an avel ha keloù a zo ganti da badout.
Nozvezh vat deoc'h holl !

— Ha deoc'h ivez, kabiten !

Al loar nevez a c'houreme gant neud arc'hant bevenn ur
regennad kourmoul munut ha boull ; er werniadur, bep tro ma
c'hwezhe an aezenn glouar war ar gouelioù tennoc'h-tenn e
kroge ar rabankoù da hejañ outo a bep eil gant un drouzig
melkonius evel pa vefe bet ur bern taboulinerien o c'hwistañ
war o benveg e pellder. Ha Broubrousk, kazh yaouank ar
brig, tamolodet e divrec'h an intañv, a savas a-greiz-holl
e bennig trigornek etrezek ar stered ha gant ar stad 'oa ennañ
e laoskas ur viaouadenn hir-hir heñvel a-walc'h ouzh garm ur
c'hrouadur o paouez dihuniñ en e gavell.

TUMPORELL

AN ANKOU

gant

Fañch ELIES

— Pegement an taol ? eme Ber ar C'harduner da Vari Roparz, plac'h ostaliri an Tangi, er penn all da straed Siam, stok ouzh ar Pont-Meur.

— Pemp skoed, eme ar vatezh gant ur mousc'hoarzh hegarat ouzh an Amerikan yaouank. Pelec'h hoc'h eus c'hwi kavet amzer da zeskiñ brezhoneg ?

— Ur gerig bennak a ouien a-raok treuziñ ar mor da zont da Vrest. Tregont vloaz bennak 'zo m'eo deut va zud eus Lambaol d'ar C'hanada. Me, d'am zriwec'h vloaz, a zo deut da labourat er Stadoù, e Detroit. Ar saozneg hag ar galleg a gomzan a-vihanik n'o deus ket kaset kuit va zammig brezhoneg, hag, abaoe c'hwec'h miz m'emaon e Pontanezen, em eus kavet tro d'ober gantañ bemdez, koulz lavarout.

— Bravik zoken e teu ganeoc'h, eme Vari. Sellit ! ...c'hoazh un interamant ! ...un druez eo an dud a varv gant ar « grip spagn » !... Eus ar pemp kant a vartoloded yaouank deut da Vrest daou viz 'zo, ne chom ket ur c'hant hanter zoken... Hag e-touez an Amerikaned, n'hoc'h eus ket a dud klañv ?

Du e benn en un taol kont, e selle Per ouzh an engroez o tremen da heul ar C'harr-Kañv. Avel yen froudennus miz Meurzh a redie ar merc'hed da zerc'hel un dorn war o zog. Liv ar c'hazarc'h 'oa war an oabl.

— Eo, emezañ goude ur pennad, war gresk ez a niver ar glañvoudrien en hon touez abaoe ur sizhun ha mervel a ra unan war zaou pe dost. Aon am eus na drofe an traoù da fall

ganeomp dizale. Tud dibalamour eo an Amerikaned, avat. Ne dint ket gwall chalet gant ar-re a varv. Prim e vez kaset ar c'horfoù d'ar vered, ha peoc'h d'ar re vev da vont d'o labour ha d'o flijadur pemdeziek. Me, avat, a zo un tammig heñveloc'h ouzh tud ar vro-mañ. Feuket e vezan alies gant spered diseblant ar re-mañ.

Hag e tiskoueze gant ur sell e zaou gamalad o c'hoarzhin leizh o genou, lipet ganto o banne kognak.

Tanet ganto pep a sigaretenn, e teujont en o sav ha dav er-maez.

— Kenavo en deizioù-mañ, eme Ber.

— Kenavo, eme Vari en ur zistaliañ ar gwer diwar an daol vihan.

1918. — Krog 'oa ar brezel en e bempvet bloavezh. Aet skuizh ar soudarded, ken pell e oa m'edont o vreinañ er fozioù-difenn. Aet skuizh an dud o c'hortoz er gêr, ha niver ar c'hañvoù o kreskiñ bemdez. An aferioù, avat, ne daent ket fall evit se. Ker e veze gwerzhzet an traezoù rouez hag e Brest an Amerikaned o doa roet ul lusk ouzhpenn d'ar c'henwerzh ha lakaet war un dro lod kaer eus ar merc'hed da goll o zammig furnezh. Pa zeue soudarded yaouank ar vro e permission, ez em c'houlennent, diaes o fenn, ha tro o defe un deiz da lakaat o soñj en ur plac'h na ve ket anezhi dilerc'h ur morian pe ur c'hanfard gwenngroc'henek arall-vro. Da glozañ an abadenn ur c'hleñved-red iskis a oa deut da ober e reuz e-touez ar boblañs dinerzh. Ar « grip spagn » a veze graet anezhañ dre ma oa deut, war a seblant, a Vro-Spagn. Ken trumm, avat, e varve an dud gantañ ma teue lod da soñjal n'oa tamm ebet ar c'hleñved-se ur grip, hogen ur vosenn, — ur medisin en doa distaget ar gêr —, unan eus ar gwalinier steuziet abaoe kantvedoù hag oc'h adkavout nerzh e-kreiz meskadeg an dud a bep liv, degaset en Europa gant ar brezel.

C'hwec'h miz 'oa m'oa dilestret Per ar C'harduner e Brest gant ur strollad tumporelloù-dre-dan. Blenier e oa war unan

anezho ha bemdez-Doue e tezouge pourvezioù a bep seurt eus Porzh-Trein da Bontanezen ha d'ar c'hampoù all tro-dro da Vrest. En em blijout a-walc'h a rae Per dre amañ. Breizhad a orin evel m'edo n'oa ket kement-se un dra souezhus. Kemm a gave evel-just etre ar penntir-mañ, krenn pep tra warnañ, hag Amerika, gant he maezioù ec'hon hag he c'hêrioù o skraberioù-oabl ramzel. Du-hont e vezer kollet evel ur vilienn en traezh, e-lec'h amañ e weler da bep unan ha da bep kornig-bro un neuz dezho o-unan. Kuitaet en doa daou vloaz kentoc'h ar vereuri vras dalc'het e stad Alberta gant e dud hag o seizh a vugale. Tabut a oa savet etrezañ hag e vreur henañ. Diwar daerijenn en doa skoet d'ar Stadoù ha deut e oa da labouradegoù Ford. Plijet a-walc'h e oa eno, hag ouzhpenn, evel ma lavarar, e-lec'h ma vez staget ar vuoc'h eo ret dezhi peuriñ. Padal, pa voe goulennet tud yaouank evit mont d'ar brezel en Europa ouzh an Alamaned, Per en doa emouestlet en arme Pershing hep nemeur a geuz. C'hoant a oa savet dezhañ da redek bro ha da zont da weladenniñ douar genidik e dud. Dihabask e oa e demz-spered, aes da fromañ ha buan a-walc'h e teue da inouiñ en ul lec'h. Piv a ouie ? Marteze n'en doa graet nemet e vad eus ar « jeu », savet etrezañ hag e vreur Jakez. Dre amañ e oa asur ne chomfe ket pell-pell, nemet mont a rafe da sellout ouzh beg an tour en ur vered bennak. Bete vremañ ne gave ket hir e amzer. Diouzh an noz, e-lec'h dont ingal da Vrest da lipat banneoù ha da verc'heta, ez ae aliesik da dremen un eurvezh pe ziv e ti ar Rognant, stok ouzh kamp Pontanezen. Butun a zegase da vestr an ti, kafe, te, sukr ha madigoù d'ar merc'hed ha d'ar vugale. Ezhomm ebet da lavarout e oa deut mat gant an holl. Berroc'h-berr e teued da vezañ gant an traouachoù-se dre ma pade ar brezel. Betek ar vamm-gozh a oa stad enni o toullañ kaoz gantañ, dre ma komprene propik ar brezhoneg ha ma teue da vezañ barrekoc'h bemdez da respont dezhi. Marvailhat a raent a-wechoù e-tal an tan. A-wechoù all e tibune an hini gozh d'ar re vihan kontadennoù farsus pe skrijus, meneg enno eus an Ankou hag e garrigell, eus spesoù ha kornandoned. Seblantout a rae neuze da Ber e tistroe d'e amzer-vugel. Gant ar c'hleñved red iskis o c'hounit tachenn e teue teñvaloc'h liv da varvailhoù ar vamm-gozh hag aonikoc'h e save ar c'hoarzh diwar o fenn.

Ul lun abardaez, pa zeuas Per d' an ti d' ober un ehan e oa skuizhoc'h ha prederietoc'h eget boaz. Da vat e rae ar « grip » e reuz e-touez an Amerikaned hag e ranked bremañ kas an archedoù a dumporelladoù eus an ospital da vered veur Lambazelleg.

— Un droiad am eus graet bremaik, emezañ d' ar vamm-gozh, ha warc'hoazh e rankin mont adarre. Setu-me deut da vezañ blenier tumporell an Ankou.

Hag e c'hoarzhe glas.

— Na pebezh gwalleur ! emezi. Ha ne gemerit ket zoken amzer d' ober un interamant gant ar baour-kaezh kristenien-se ?

— N'eo ket kizidik an armeoù e nep lec'h, mamm-gozh, eme Ber. En hon touez-ni n'eus ket nemeur a zoujañs evit an Anaon. Ken spegus, ivez, ar c'hleñved, m'eo fur plantañ ar c'horfoù marv an abretañ ar gwellañ en archedoù hag an archedoù en douar. Nemet tro pe dro e c'hoarvezo ganen, aon am eus, kas d' ar vered ur c'hlañvour na vo ket marv-mik.

— Skrijus ar pezh a larez, va faotr-me. Peadra d' un den da chom digousk en noz-mañ.

— Peadra a zo da folliñ, ya, mamm-gozh.

Hag ez eas Per ar C'harduner en e roud.

Antronoz n'eo ket un droiad hepken a reas Per, teir lerc'h-ouzh-lerc'h ne lavaran ket.

Heuget-krenn e oa gant ar vicher en dro-mañ. Noziñ a rae endeo pa dremene e-biou da Gerinou gant e gargad ziwezhañ. Tommet e oa un tammik d' e benn gant ar rom en doa evet evit kas kuit e zoñjer. Diouzh ur c'hafedi e tilmmas trumm un Amerikan, c'hoant dezhañ distreiñ didrabas da Bontanezen. Hep rannañ grik, e tapas ar soudard krog e lost an tumporell hag e savas ennañ a-bouez e zivrec'h. Ken disoursi ha tra ez eas an den en e azez war un arched. Pa voe deut tostik da Lambazelleg, e soñjas dezhañ e oa deut ar poent da ziskenn evit skeiñ war-droad etrezek ar c'hamp. Re a dizh a oa, avat, gant ar c'harr-dre-dan hag eñ a stagañ da hopal war ar blenier da hemañ da c'horrekaat un tamm war e lañs.

— Hullo ! boy, emezañ a-bouez-penn...

N'en doe ket amzer da lavarout hiroc'h. Seizet-trumm

o klevout ar vouezh-se a-dreñv e gein, e troas Per ar C'harduner e benn. Pa welas un den en e sav-sonn e-kreiz an archedoù, e kredas da Ber e oa unan eus e dreizhidi, sebeliet re abred, o paouez sevel eus e arched.

Diskiantet gant ar spont, e waskas trumm war e lañs, nann evit lezel egile da ziskenn, met evit diskregiñ e-unan diouzh e rod-vleniañ, ober ul lamm er foz, ha redek war dec'h a-dreuz ar parkeier hep treiñ e benn.

Ar soudard en doa graet ul lamm ivez. Mont a reas an tumporell da dourtal ar c'hleuz e korn-tro kentañ an hent bras hag e kendalc'he e rodoù a-dreñv da dreiñ en ur doullañ ar chaoser tamm-ha-tamm.

Sabatuet, ar soudard a chomas da sellout ouzh Per o c'haoliañ e-kreiz ar c'haol-saoud. Un hej a reas d'e zivskoaz ha mont da lakaat harz war geflusker an tumporell.

Penaos ivez, a gred deoc'h, en dije komprenet pe evit abeg en doa Per ar C'harduner kollet e skiant diwar vleniañ tumporell an Ankou ?

Sul 10 a Vezheven 1945.

AN DORNAD PLOUZ

pe

evit nebeut a dra tud a zo bet salvet

gant ROPARZ HEMON

Pezh-c'hoari e daou arvest da vezañ c'hoariet
gant bugale pe dud yaouank

NOTENN. — *E pep bro e welomp bremañ ur c'hoariva-pobl, heñvel pe zamheñvel ouzh c'hoariva-pobl ar Grennamzer, oc'h adsevel. Breizh, he deus bet gwechall unan eus buhezekañ ha pinvidikañ c'hoarivaoù-pobl Europa, a dle kemer perzh en emsav-se.*

Gwelloc'h dimp, evit ar mare, kaout pezhioù berr, a c'hell bezañ displeget aes gant bugale ar skolioù pe gant krennarded ar c'helc'hioù.

Ar marvailh a ra danvez ar pezh-c'hoari-mañ a vez kontet e meur a stumm hag e meur a vro. Tennet eo bet ganin diouzh ur « sarmon » a gaver e diwezh Trajedienn Sant Gwilherm. Ar frazenn « evit nebeut a dra tud a zo bet salvet » a zo unan eus gwerzennoù ar sarmon-se.

C'hoarierien :

AR WREG
AR GWAZ
DAOU GABUSIN
SANT FRANSEZ

AN AEL MAT
LUSIFER
BELZEBUT
ASTAROT

ARVEST I

Diwezhat en noz. Ur gambr en un ti war ar maez. A-gleiz, ar siminal. E-kreiz ar voger, e don al leurenn, un nor o tigeriñ war an hent. Ur prenestrig e-kichen, hag un horolaj. A-zehou, un nor all, o tigeriñ war ar porzh. Un daol gant ul lamp war elum. Kadarioù.

Pa sav ar ouel, e weler ar wreg o fichañ an tan. Bez' e klever trouz ar glav hag an avel.

Ar wreg a labour ur pennadig hep rannañ ger. Neuze ez a da sellout dre ar prenestrig. Distreiñ a ra e-kreiz ar gambr ha mont d'an daoulin.

AR WREG

Jezuz, a-greiz kalon, m'ho ped,
Ha Mari, Gwerc'hez vinniget,
En nozvezh-mañ da gaout truez
Ouzh an dud paour a zo er-maez,
En deñvalijenn o kantren,
Er glav, hep toenn war o fenn.
Ha, m'ho ped c'hoazh, taolit ur sell
Ouzh ar re zo prest da vervel,
Ha na welint ket ar beure.
Digorit frank da bep ene
A guitay an douar fenozh
Dor lugernus ho paradoz.

Sevel a ra.

An noz zo yen, ha n'ouzon ket
Perak em eus aon. Ya, me gred
N'eo ket evel an nozioù all.
Ne ran netra nemet soñjal
E traoù iskis. N'ouzon penaos

E teuan, e-giz ur wrac'h kozh,
 Da gaozeal etre va dent
 Ouzhin va-unan. Se zo fent !
 Petra lavarfe va fried ?

Sellout a ra ouzh an horolaj.

Jezuz ! Unnek eur tremenet !
 Hag hennezh ne deu ket d'ar gêr !
 ...Evel kustum ! ...Pebezh mizer !

*Mont a ra da azezañ war ur gador, o stardañ he chal en-dro dezhi.
 Chom a ra dilavar, o huanadiñ gwech an amzer. Trouz ar glav
 hag an avel a ya war greñvaat.
 Taolioù a skoer war an nor e don al leurenn. Ar wreg a skrij ha ne
 sav ket. Skeiñ a reer adarre.*

Piv zo aze ?... Den ne respont...
 Piv zo aze ?

Skeiñ a reer c'hoazh.

Koulz eo din mont
 Da welout.

Sevel a ra ha mont goustadik betek an nor. Ne skoer mui.

N' eus den marteze.

UR VOUEZH

Digorit dimp en anv Doue !

*A-boan he deus lakaet he dorn war ar c'hliked ma tigor frank an
 nor, poulzet gant an avel. Bez' e weler daou gabusin, kougoulioù
 war o fennoù.*

AR WREG

Petra fell deoc'h ? Ha piv oc'h-c'hwi ?

KENTAN KABUSIN

Hol lezit da vont en ho ti,
 Mar plij, gwreg vat. Ni zo menec'h,
 Ha ne deus ket un neudenn sec'h
 Warnomp, gant an amzer a ra.

AR WREG

Me c'hell reiñ deoc'h un tamm bara,
 M' hoc'h eus ezhomm. Ne gredan ket
 Ho lezel da zont... Va fried...

KENTAN KABUSIN

Ni zo skuizh-divi. Hag hemañ,
Sellit, a zo tost da semplañ.

*Kregiñ a ra e brec'h e geneil da virout outañ da gouezhañ. Ar wreg
a gil hag a lez anezho da antren.*

AR WREG

It-hu aze, war ar gador.
Difenn ouzhin da reiñ digor
Da zen, war zigarez ebet,
Gant va fried a zo bet graet.
N' emañ ket er gêr, nemet dont
A ray dizale. Gant ar spont
E krenan.

Mont a ra da serriñ an nor, goude bezañ sellet er-maez.

KENTAN KABUSIN

N' eus ket un ti all
E-kichen ?

AR WREG

N' eus ket.

KENTAN KABUSIN

Se zo fall.

Hemañ n' eo ket evit lakaat,
Hag eñ faezh ha skornet, un troad
Dirak egile. Me ivez
A zo brevet. Ho pet truez.

AR WREG

Truez a-walc'h am eus ouzhoc'h,
Ha ne c'houlennfen gwelloc'h
Eget ho tegemer amañ.

KENTAN KABUSIN

Ho trugarez ! Da vihanañ,
Ur pennadig e c'hellomp chom ?

AR WREG

Dalit ur banne kafe tomm.
C'hwil wel, me ra pezh a c'hellan.
Ma vefen amañ va-unan,
Ho pefe ivez gweleoù.

KENTAN KABUSIN

Gweleoù, 'mit-hu ! Korn ur c'hraou
 A ve trawalc'h dimp ! Ni a zo
 Kustum da vale dre ar vro.
 Va c'hredit, n'eo ket alies
 E kavomp bod en ur palez.
 Ha meur a wech hon eus kousket
 En ur park, dindan ar stered.
 Met, gant an amzer-se, ur c'hi
 A gavfe gras kavout un ti.

AR WREG

Ur c'hi ? Ya, gant tud all, me gred,
 Ur c'hi ne ve ket refuzet.
 Met va gwaz zo kriz. Aotrounez,
 Ne ouzoc'h ket peseurt buhez
 Am eus gantañ.

EIL KABUSIN (*o sellout outi evit ar wech kentañ*).

Ho kwaz zo fall ?

AR WREG

Ne oa ket evel-se gwechall.
 Me oar, ur wreg ne dlefe ket
 Lavarout droug eus he fried.
 Met, dre c'houzañv hep rannañ ger
 En diwezh e teu un amzer
 Ma ne bader mui. Meur a vloaz
 Em eus-me padet ! Gwazh-ouzh-gwazh
 Ez a bepred... Petra oa se ?

Skrijañ a ra ha sellout ouzh an nor.

KENTAN KABUSIN

Netra.

EIL KABUSIN

Trouz ar glav.

AR WREG

Me grede
 Em boa klevet va gwaz o tont
 E-tal an nor.

KENTAN KABUSIN

E fin ar gont,
 Ni vo ret dimp mont en hor roud,
 Dre greiz ar barrad da gerzhout.
 Ho tirenkañ pelloc'h, gwreg vat,
 Ne raimp ket. Ho trugarekaat
 A reomp, padal, a-greiz kalon.

EIL KABUSIN

Ya, bennozh Doue deoc'h, itron.

Klask a ra sevel, hogen adkouezhañ a ra war e gador.

AR WREG

Siwazh Doue ! Petra rin-me ?
 Aotrounez, c'hwi a lavare
 N' oac'h ket figus ha ne raec'h forzh
 Pelec'h kousket. E traoñ ar porzh,
 Aze, ez eus ur c'hraou-deñved.
 Goullo eo. An nor zo torret.
 An doenn zo toull. Ar voger
 A zo frailhet...

KENTAN KABUSIN

Pebezh afer ?
 Torret an nor, toull an doenn,
 Frailhet ar voger, netra ken ?
 Un hanter re vat evidomp !
 Diskouezit dimp an hent, ha deomp
 Davit hor c'hlud hep mui gortoz.
 Ur c'hraou-deñved ! Ur baradoz !

EIL KABUSIN

Gant ma c'hellin gourvez, ne vern !

AR WREG

Ret din elumiñ al letern.

Mont a ra da elumiñ ul letern a zo war al leur e-tal ar siminal.

Moarvat ez eus ur bernig plouz.
 N' ouzon ket. Na rit ket a drouz,
 Hag it kuit a-raok ar mintin,
 Dreist ar voger. Un diribin
 Zo en tu all. Aes eo diskenn

Betek ar foenneg, ha tremen
 War an hent. Va gwaz ne ouezo
 Netra, sur-mat. Pa zeuy en-dro,
 M' en deus lipet ur banne re,
 Ez aio diouzhtu d' e wele.
 Evit ur wech, ne ve ket fall
 E teufe d' ar gêr mezo-dall.

*Kemer a ra al letern. Mont a reont er-maez o-zri, dre an nor en tu
 dehou, an eil kabusin harp war vrec'h egile.*

Ar wreg a zistro buan gant al letern, atav war elum.

*An nor e don al leurenn a zigor trumm, hag ar gwaz a zeu tre.
 Sellout a ra ouzh e wreg, teñval e benn. Anat eo n'eo ket mezv.*

AR GWAZ

Petra rez-te, o tont en ti,
 Gant da zilhadr gleb, leun a bri ?
 Perak al letern elumet
 Ez torn ganit ? Pelec'h out bet ?

AR WREG

Er porzh hepken.

AR GWAZ

D'ober petra ?

AR WREG

D'ober un dro.

AR GWAZ

Peseurt tro ?

AR WREG

Ma !

An dud a-wechoù o devez
 Ezhomm d' ober un dro er-maez.

AR GWAZ

Ha ret e oa dit kaout gouloù !

*Ar wreg a laka al letern war al leur hag a stou evit treiñ ar rodig
 da vougañ ar flamm.*

Lez al letern-se war enaou !

Ar wreg a sent.

AR WREG

Naon ac'h eus ?

AR GWAZ

Nann, me 'm eus sec'hed !

*Azezañ a ra dirak an oaled ha tanañ e gorn-butun.*N'ouzout ket pezh am eus klevet
En davarn ?

AR WREG

Penaos oufen-me ?

AR GWAZ

Me a gave din ez pije
Klevet ar c'heloù.

AR WREG

Me, amañ ?

AR GWAZ

Er barrez, te zo ar wellañ
Evit gouzout ar c'heleier,
Atav da fri e pep afer
A sell ouzhit, pe na ra ket.
Ma ! Sed ar pezh am eus klevet :
Daou vanac'h zo bet o tremen
Dre ar vourc'h.

AR WREG

Daou vanac'h ?

AR GWAZ

Ouzhpenn,

Gwelet o vale etrezek
Amañ. Lavar din : pet gwenneg,
Diodez ma 'z out, ac'h eus-te
Roet d' an daou zidalvez-se ?

AR WREG

N'em eus roet gwenneg ebet
Da zen, na...

AR GWAZ

Te ne ouzout ket
Livañ gevier. Sell, te ne rez
Nemet krenañ !

AR WREG

Yen eo.

AR GWAZ

Da vouezh
A zo cheñchet. Goulenn a ran :
Ha bet int amañ ? Ya pe nann ?

AR WREG

Bet int amañ. Skuizh-bras e oant.
N'o deus ket goulennet arc'hant.

AR GWAZ

Na petra neuze ?

AR WREG

Kaout goudor.
Me am boa digoret an nor...
Deut int tre.

AR GWAZ

Hep bezañ pedet ?

AR WREG

Ya. Me n'em eus ket lavaret
Ur ger. Met unan oa ken gwan
Ma n'helle mui bale. A-boan
En em stlejañ.

AR GWAZ

Te oar ervat
An urzh ac'h eus bet : arabat
Lezel korkerien da zont tre,
Na den all ebet.

AR WREG

Ar re-se

A oa menec'h.

AR GWAZ

Ar gwashañ-holl !

Tud divergont ha tud diroll,
Kailhed, hailhoned ha laeron !

AR WREG

N' ez pije ket bet ar galon
D' o chaseal, ma vijes bet
Amañ, ha ma 'z pije gwelet
Anezho.

AR GWAZ

Mat ! Petra 'c'h eus graet ?

Servijet dezho, me bari,
Kement tra vat a oa en ti ?

AR WREG

Kafe a oa er greg.

AR GWAZ

A ! a !

C'hwi a zo bet o kafeta !
Ha da deod a zo aet en-dro !
Ha te ac'h eus kontet dezho,
Dichipot, droug diwar va fenn !

AR WREG

Chomet int ur munud hepken.

AR GWAZ

Ha goude ?

AR WREG

Goude int aet kuit.

AR GWAZ

Kaset int bet er-maez ganit ?

AR WREG

Aet int kuit, me lavar.

AR GWAZ

Pell 'zo ?

Ar wreg a ra « nann » gant he fenn.

Se zo iskis, evelato,
 Ha me war an hent, n' em bije
 Gwelet tra ! Te oar koulz ha me,
 A-hed an hent e weler mat
 An ti. Ha me oa va lagad
 War ar prenestr. Ma vije bet,
 Koulz pe goulz, an nor digoret,
 Sur em bije taolet evezh,
 Ha gwelet tud o vont er-maez.

Ar wreg a chom dilavar.

Mat-tre ! Me zo o vont d' ober
 Un dro er porzh. E seurt amzer,
 Ne vije ket gwall denn d' al lern
 Mont war ar yer. Dal al letern
 Din.

AR WREG (*hep fiñval*).

N' eus den er porzh !

AR GWAZ (*o kemer al letern*).

Marteze !

Gwelloc'h bezañ sur koulskoude.
 Piv oar ? E-barzh ar c'hraou-deñved
 E kavin ur c'houbl laboused,
 Gant o fenn e pleg o askell.
 Ne goust netra ober ur sell !

Mont a ra er porzh. Ar wreg, chomet hec'h-unan, en em strink d' an daoulin, juntet he daouarn ganti. A-benn ur pennad, ar gwaz a zistro hep al letern. Mont a ra da gemer ur forc'h a zo harp ouzh ar voger e-tal an horolaj. Ar wreg a sav, spontet.

AR WREG

Nann ! Nann ! Lez ar forc'h ! Me hepken
 Zo da damall. Torr din va fenn,
 Mar karez ! An daou-se, m' hen tou,
 Zo direbech !

AR GWAZ (*sioul-tre*).

Serr da c'henou !

Mar don fall, n' em eus ket ar brud
 C'hoazh, emichañs, da lazhañ tud.
 Ha bremañ, pign d' ar c'halatrez.

E wreg a sell outañ, souezhet. Mont a ra-hi en tu kleiz, en tu all d' ar siminal, ma'z eus ur skeul na weler ket. Ar gwaz a van ur pennad e-kreiz ar gambr, harpet e zaouarn war ar forc'h, hag a gomz evel ennañ e-unan.

E-barzh ar c'hraou-se, daou baour kaezh,
 Astennet-mik war al leur noazh
 Hag ar vein, en avel yen-sklas,
 Saeoù moan gleb-teil war o zro,
 Pleget o divhar dindano,
 Skuizh o dremm, kroaziet o divrec'h,
 O zreid tost diarc'hen. Menec'h !
 Ya, menec'h ! An dud a iliz
 Ne blijont ket din. Giz pe c'hiz,
 Padal, e santen va c'halon
 Strafuilhet-holl. Se zo eston !
 Sebezus-bras ! Ouzh o gwelout,
 Ne don ket bet evit mirout
 Da drueziñ outo. Va gwreg
 Oa ar gwir ganti. Kalonek
 Int. Mat ! Me ne dan ket
 D'o argas ! Betek ar mintin
 E c'hellont chom. Ha me fell din
 Ober un dra all. Warnezho
 E strewin un dornad kolo,
 Hep o dihuniñ. (*O hopal d' e wreg.*) E ! Pelec'h
 Out-te ?

AR WREG (*eus ar c'halatrez*).

Amañ ouzh krec'h !

AR GWAZ

Taol plouz d' an traoñ, un troñsad mat.
 Ha na chom ket da zaoulagad
 Digor war nav eur. Hast afo !
 Petra c'hortozez ?

AR WREG (*o teurel plouz*).

A-walc'h zo ?

AR GWAZ

A-walc'h ! Ha te gred dit, va flac'h,
 Evit keloù da zaou vanac'h
 Em eus c'hoant bezañ rivinet,
 Ha mont da werzhañ va roched ?

Dibradañ a ra plouz gant e forc'h ha mont er porzh. Ar wreg a zeu er gambr.

AR WREG

Va Doue, deoc'h e rentan gras.
C'hwi hoc'h eus graet ur burzhud bras !

*O welout ez eus chomet plouz war al leur, e tastum anezho en he zavañjer ha mont d' o dougen d' ar c'hraou.
An daou bried a zistro. Ar wreg a zalc'h al letern. Mougañ a ra ar flamm. Ar gwaz a azez e-kichen an daol.*

AR GWAZ

Sec'hed am eus.

AR WREG

Sell 'ta, da dal !
C'hweziñ rez ! N' out ket klañv ? Diwall
Da bakañ riv.

AR GWAZ (*o tremen e zorn war e dal*).

Bo !

Ar wreg a zo aet da gemer e vantell, a oa bet stlapet gantan war ur gador o tont en ti.

AR WREG

Da vantell
Zo gleb-mantrus. Gwerc'hez santel !
Na pounner eo ! Gortoz. Ez an
D' hec'h astenn brav dirak an tan.

Astenn a ra ar vantell.

AR GWAZ

N' ec'h eus ket ul lomm odivi
Da reiñ din ?

AR WREG

Te oar ne chom mui.
Me zo vont d' ober ur banne
Kafe mat dit.

AR GWAZ

Kafe, kafe !
Atav kafe gant ar merc'hed !

Helmoñ a ra war an daol, e benn en e zaouarn. Ar wreg, stouet o labourat dirak ar siminal, ne wel ket anezhañ.

AR WREG

Ma ! Ne ra droug da zen ebet !

Kemer a ra ar greg.

Bez' ez eus a-walc'h amañ c'hoazh.
 Kafe astommet zo divlaz.
 Met diwezhat eo. N' hel lezin
 Ket da virviñ. Warc'hoazh vintin
 E rin kafe fresk. Koulz dit-te
 Mont da gousket hep dale re.
 Bremañ eo tremen hanternoz
 Arabat e ve dit gortoz
 Re bell... Te oar, an daou vanac'h,
 En o c'hraou yen, a gouske yac'h.
 Truez vras am boa, a dra sur,
 Ouzh o gwelout, met plijadur
 Am boa ivez... Pa zihunint,
 Ha te gav dit e tivinint
 Piv en deus lakaet plouz warno ?...
 Ar re-se n' int ket eus ar vro.
 Morse c'hoazh n' int bet er barrez,
 A gredan. Menec'h sant Frañsez,
 Kabusined ! Pebezh micher !
 Rankout bale, e pep amzer,
 A di da di, d' ober ar gest !
 Me lavar !... Da gafe zo prest.

E-keit-se, ar gwaz a zo chomet da gentañ evel ma oa. Goude, avat, ez eo aet en e sav. Graet en deus un nebeut kammedoù. En un taol trumm, e kouezh a-c'hwen e gein war al leur e-kreiz ar gambr. E wreg a red davetañ.

Doue Jezuz ! Petra c'hoarvez
 Ganit-te ?... Va c'hlevout a rez ?
 O, nag iskis eo da selloù !
 Respont, va den !

Mont a ra pennfollet er porzh da c'hervel.

Tadoù ! Tadoù !

Dihunit ! Me ne ouzon ket
 Petra zo amañ ! Va fried
 A zo kouezhet !

Distreiñ a ra davet he gwaz.

Petra ober ?

Va faotr paour !... Lavar din ur ger...
Te gompren ?... Pelec'h ec'h eus poan ?...
N'eo ket kalz a dra... Ne vo mann...

Ar c'hentañ kabusin a zeu tre. Stouiñ a ra da sellout.

N'ouzon petra eo... Un taol-gwad ?...
Petra a soñjit-hu, va 'Zad ?

Ar manac'h a hej e benn hag a sav.

KENTAN KABUSIN

N'eus netra d'ober, am eus aon.
Ho pried a zo marv, itron.

Pediñ a ra ha reiñ e vennozh. Ar wreg a sell mantret ouzh korf he gwaz.

Ni hen kaso war e wele,
Ha neuze gortoz ar beure.

Ar wreg a sav.

AR WREG (*lentik*).

Va 'Zad, penaos e lavarfen ?
Va gwaz ne oa ket ur c'hristen
Eus ar re wellañ. C'hwi a gred
E ve posupl e ve salvet ?

KENTAN KABUSIN

Nikun ne oar nemet Doue.
Pediñ a c'hellomp koulskoude
Jezuz, ar 'Werc'hez hag ar sent.
E vadelezh a zo divent.

An eil kabusin a zeu tre. Kerzhout a ra goustadik, evel pa ne vefe ket c'hoazh dihunet-mat.

AR WREG (*o vont davetañ*).

Tad !

Ar c'hentañ kabusin a ra sin dezhi da devel.

EIL KABUSIN

Ahont, dirak an Dreinded,
Perzhier an Neñv zo digoret.

Luc'hed a strak er c'houmoul du.
 Hag an Douar, liv al ludu,
 Puchet a-is, evel ul loen
 Spouronet, a hej hag a gren.
 Me wel ur goulm o tarnijal,
 Brini war he lerc'h o koagal.
 Darnijal a ra, koulmig kaezh.
 Bep tro ma klask sevel, e kouezh
 Izeloc'h. Ar c'houmoul a serr
 Atav war he fenn. Gwall bounner
 He divaskell ! Ha pounneraat
 A reont bepred. Bepred, avat,
 E klask he hent. Ur steredenn
 A luc'h emberr he sklerijenn
 A-dreuz ar c'houmoul, hag emberr
 E vez kuzhet. An holl amzer,
 E striv ar goulmig daveti,
 Du-mañ, du-hont, hep koll ar spi.
 Koulmig, ha te c'hellou biken
 Pignat dre greiz ar gorventann,
 Gant ar steredenn dialaez,
 Betek Porzh ar Silvidigezh

*Chom a ra a-sav e-kreiz ar gambr, e-kichen an den marv, hag e sell
 outañ, evel o tont er-maez eus e huñvre.
 Ar wreg, daoulinet, a zifronk, e-pad ma kouezh ar ouel.*

ARVEST II

*Dirak dor ar Baradoz. Sklaer-tre eo al leurenn. En don, ur valañs
 vras, uhel, a dle bezañ gwelet fraez gant an holl arvesterien. N' eus
 netra all, nemet en tu kleiz, un nebeut pazennoù ma c'heller azezañ
 warno. Kinkladur ebet, nemet stignoù gwenn ha glas.*

*Al leurenn a zo goullou pa sav ar ouel. Neuze e teu tri diaoul oc'h
 ober lamm-maout an eil war gein egile.*

LUSIFER

Me, unan !

BELZEBUT

Me, daou !

ASTAROT'

Ha me, tri !

LUSIFER

Degouezhet omp, ha setu ni
Er Baradoz !

BELZEBUT

Pe e-kichen

Da vihanañ.

ASTAROT

Ul lamm ouzhpenn,
Hag e vefemp e-barzh !

LUSIFER

Siwazh,

Al lamm-se, n' eo ket hiziv c'hoazh
E vo graet ganimp.

BELZEBUT

Petra vern ?

Plas a-walc'h a zo en ifern,
Plas a-walc'h ivez war ar bed,
Dimp-ni da c'hoari hon diaouled.

ASTAROT

Me gav din ez omp deut e poent.

LUSIFER

Nann, n' omp ket diwezhat.

BELZEBUT (*o sellout etrezek ar Baradoz*).

Ar sent,

Moarvat, n' int ket c'hoazh dihunet.

ASTAROT

Ar re-se a gav brav kousket.
N' eo ket souezh. Dre forzh kanañ
Kantikou, e ranker skuizhañ.
Gwelit an dud en un iliz,
Pet a gousk e-pad an ofis !

LUSIFER

An dud hag ar sent a ra daou.
(*Da Velzebut.*) Petra rez ?

BELZEBUT

Edon o selaou

Un dra bennak. An nor, me gred,
O tigeriñ.

ASTAROT

Ya, digoret

Eo bremañ.

LUSIFER

N' eo ket digor-bras.

BELZEBUT

Te spont anezho gant da fas
Kramennek.

ASTAROT

N' eo ket c'hoazh ken lous

Ha da hini.

BELZEBUT

Peoc'h ! Gant ho trouz

An ifern, ne glever netra !

N' hoc'h eus ket a vezh ? Se a ra

Brud fall evidomp adarre.

Sellit ! Ar c'hozh vanac'h aze,

O selaou.

*Sant Frañsez a zo deuet er-maez eus ar Baradoz hag a sell ouzh an
diaoulou.*

LUSIFER

Demat, sant Frañsez !

SANT FRANSEZ

Demat !

BELZEBUT

Petra zo a nevez

Ganeoc'h, paotred ar Baradoz ?

SANT FRANSEZ

Perak oc'h deut ?

ASTAROT

Evit gortoz

Ur mignon dimp a zo o tont.
 Me lavar deoc'h eo mat e gont.
 Ur gwall ibil, un istrogell,
 Marvet, du-hont e Breizh-Izel,
 En noz-mañ.

LUSIFER

Ne zaleo ket.

E wele a zo dija graet
 Ganimp en ifern evitañ.
 Ha c'hwi, petra rit-hu amañ ?

SANT FRANSEZ

Evel doc'h, gortoz.

BELZEBUT

Sant Frañsez

A zo fin, va breudeur. Hennezh
 A oar an istor koulz ha ni.
 Lakaat e aked hag e spi,
 Evel kustum, a fell dezhañ
 Da laerezh ha da ziframmañ
 Hor preizh diganimp. Met tro wenn
 A ray ar wech-mañ. E higenn
 A chomo goullo. Ar beked
 A yelo e-biou. En hor roued
 E vo paket. En hor c'haoter,
 Bervet. Ha sant Frañsez, emberr,
 A vezo gwelet o retorn,
 Kouezhet e veudig en e zorn,
 D' ar Baradoz.

ASTAROT

O, sellit-hu

En tu-mañ ! Hon den zo erru !

LUSIFER

Ne deu ket prim. Stlejañ e droad
 A ra. Aes kompren !

BELZEBUT

E Ael mat

Zo gantañ, kazel-ha-kazel.

ASTAROT

Nebaon, se ne bado ket pell !

LUSIFER (*d' an Ael mat*).

Ael mat, ne dalv deoc'h da netra
Derc'hel hennezh. Diskrogit 'ta !
Hag it da vezañ skandalet
Gant an tri, Tad, Mab ha Spered,
Evit ho labour fall. Esper
Am eus e tamanto ho ler.

ASTAROT (*d' an Ael mat*).

Se vo graet mat ! An aelez-se
Zo karget o c'hof a foug.

BELZEBUT

Diskregiñ reot, pe ne reot ket ?
Hastit afo, ma vo sammet
War va choug. (*D'an daou all.*) Dalit ar gordenn,
C'hwi ho-taou, evit e eren.

LUSIFER

Plas dimp, Ael mat ! Klevout a rit ?

BELZEBUT

Plas dimp, ni lavar !

SANT FRANSEZ

Gortozit !

E-giz-se n' emañ ket ar gont !
Speredoù hudur divergont
C'hwi a oar e vez graet difenn
Ouzhoc'h kas d' an ifern un den
A-raok e varn.

ASTAROT

Gant ho koñje,

Mar plij, pa vez war un ene
Bec'h ar seizh pec'hed kapital,
Hep kontañ nouspet pec'hed all,
Me lavar eo daonet, aotrou.

LUSIFER

Ha soñjit ivez, ni diaoulouñ,
N'hon eus ket eveldoc'h amzer.

Ni a rank ober hor micher.
Ne vezomp lezet e repos
Gant tud ar bed, na deiz na noz.

BELZEBUT

Ya, sant Frañsez, ret eo dimp-ni
Poaniañ kalet hag a-zevri,
Redek ha diredek dre-holl.
N' hon eus ket ur munud da goll.

SANT FRANSEZ

Pe e plij deoc'h, pe ne blij ket,
An ene-mañ a vo barnet.
Er valañs, hervez al lezenn,
Vo pouezet kement oberenn
En deus graet a-hed e vuhez,
Pouezet-rik, hag hep trucherezh.
An droug vo lakaet diouzh un tu,
Diouzh an tu all ar mad. Setu !

LUSIFER

Me gred eo ober dizoujañs
Ouzh Doue, uzañ e valañs
Evit barn ar c'hozh lakepod.

BELZEBUT

Gwir a-walc'h ! Met te zo diot,
Va mignon paour, klask reiñ kuzul
D' ur sant pennek evel ur mul.

ASTAROT

Pennek pe get, petra ra se ?
Pouezet e vezo dizale,
Ha lamet buan ganimp-ni
Hon oristal, a-zirak fri
Sant Frañsez hag an holl aeled,
An holl sent hag ar santezed.
Ar valañs-mañ ne lavar gaou
Morse. Deomp da glask ar pouezioù !

LUSIFER

Deomp da glask pouezioù, da zastum
Mein ha bili, evel kustum
Ar re bounnerañ a gavimp.
Alo, paotred, an trec'h vo dimp !

*'Ar gwaz a zeu tre, skuizh-bras, bleniet gant e Ael mat.
An tri diaoul a dosta ouzh skudell gleiz ar valañs. An den, bleniet
ataw gant e Ael mat, a ya da azezañ war ur bazenn, o treiñ kein
d' an arvesterien. Chom a raio, stouet e benn, hogos hep fiñval.*

BELZEBUT

Ar valañs-mañ n' eo ket gwall vras.
Ne ouzon ket hag e vo plas
Er skudell evit pep pec'hed.

ASTAROT

Se ne ra forzh. Klaskomp bepred.

*Dont a reont gant mein. Bep pec'hed a vo meneget, e vo lakaet ur
maen war ar skudell.*

LUSIFER

Ar maen-mañ zo an diegi.

BELZEBUT

Hag ar pikol-mañ, an avi.

ASTAROT

Me lak ar valis e-kichen.

LUSIFER

Ha me lak ar gounnar ouzhpenn.

BELZEBUT

Hag amañ, unan a-zoare
Evit al lorc'h hag ar fouge.

ASTAROT

Hag hemañ zo evit bezañ
Bet kriz e-keñver e nesañ.

LUSIFER

Ha nac'het reiñ an aluzen,
Pa c'helle ober, d' ar beorien.

BELZEBUT

Bezañ bet ur mab kriz ha fall,
Kaset e dad d' an ospital.

ASTAROT

Gwashoc'h c'hoazh ! kaset e vamm gaezh,
Gant an hirvoud hag an enkreuz,

D' ar vered, a-raok hec'h amzer.
Daeroù ur vamm a zo pounner !

LUSIFER

Roet skouer fall d' e vugel !
Ar maen-mañ yelo er skudell !

BELZEBUT

Lonker, mezhvier, frip e zrouin,
Piler an davarn, sac'h ar gwin !

ASTAROT

Pec'hiñ, mallozhiñ, sakreal,
Touiñ-Doue, tonerdeal !

LUSIFER

Klask pakañ neb en doa afer
Outañ, tromplañ, livañ gevier !

BELZEBUT

Klask kaout mui eget e lodenn,
Ha reiñ unnek evit dousenn !

ASTAROT

Ha goude laerezh, ribodal,
Rouliñ, heuliañ buhezioù fall !

LUSIFER

Bevañ direol en e frankiz.
Tregont vloaz hep mont d' an iliz !

BELZEBUT

Ouzhpenn tregont vloaz hep morse
Lavarout Pater nag Ave.

ASTAROT

Ha war ar Feiz, hep nep doujañs,
Ober a bep seurt dismegañs.

LUSIFER (*o chom a-sav*).

A-walc'h zo bremañ, a gredan.
O nann ! ar pec'hedoù bihan !

BELZEBUT (*o tegas un dornad bili*).

Eus ar re-se ez eus e-leizh !
Setu, ma vezo pouezet reizh !

ASTAROT (*o tegas un dornad all*).

Holl, bihan ha bras, a rank mont,
E-giz-se e vo just ar gont !

SANT FRANSEZ

Echu ho labour ?

LUSIFER

Ya, echu !

Sellit !

BELZEBUT

Petra lavarit-hu
Bremañ, sant Frañsez ? Karget-brav
Hor skudell ! C'hwi a gred atav
E c'hellot en Neñv reiñ goudor
Da hennezh ?

ASTAROT

Feiz ! Ar Purgator
Zoken zo re gaer da reiñ bod
Ha tinell d' e seurt lakepod !

SANT FRANSEZ

A-walc'h, diaouled ! Serrit ho peg !
Ael mat, deuit-hu etrezek
Ar valañs, mar plij, da deurel
Pezh a c'hellit en ho skudell.

An Ael mat a chom difiñv, stouet e benn.

Ar vad en deus graet an den-se
A-hed e vuhez, abaoe
Ma oa bugel betek ar pred
Ma varvas, ra vo dastumet.

An Ael mat a ra un huanad.

N' eus nikun, amzer pe amzer,
Na ra vad.

An Ael mat a huanad adarre.

Ne lavarit ger ?

AN AEL MAT

Siwazh !

LUSIFER

Breudeur, ar paotr zo dimp !

BELZEBUT

Buan, ar gordenn, m' hen pakimp !

ASTAROT (*d' an den*).

Arsa, hailhon, deus ganimp-ni !

LUSIFER

Hag hast afo ! Ni zo mistri !

'An Ael mat a ya betek ar valañs.

SANT FRANSEZ

Tavit, diaouled ! Ret eo klevout
Ar pezh en deus da lavarout
An Ael mat.

AN AEL MAT

Aotrou sant Frañsez,
N' em eus mann, mann da ober pouez
Nemet un draig ken bihan
Ken dister... A-boan ma kredan
E ziskouez.

AN TRI DIAOUL (*o c'hoarzhin goap*).

A !

SANT FRANSEZ

Lezit ho trouz,

Diaouled !

(*D' an Ael mat.*)

Petra ?

'An Ael mat a stou d' an douar da zastum un dra bennak.

AN AEL MAT

Un dornad plouz.

*Chom a ra dilavar ur pennad, o tiskouez an dornad plouz. An tri
diaoul a c'hoarzh goap adarre hag a ya a-dreñv an den, prest da
lammarn warnañ.*

E ti an den-mañ eo aet dec'h,
Sant Frañsez, daou eus ho menec'h.

Noz oa. Kalz a hent o doa graet.
 E-barzh ar c'hraou int bet lakaet
 Gant ar wreg, dre aon na vijent
 Kavet gant he gwaz. Evelkent,
 O c'havet en deus. Dre druez,
 N' en deus ket o c'haset er-maez.
 Ha taolet warno, er c'hontrol,
 An dornad plouz-mañ. Setu holl
 Ar vad en deus graet kent mervel.

SANT FRANSEZ

Ael mat, lakait eñ er skudell.

*An Ael mat a sent. Ar skudell gant an dornad plouz a ziskenn ker-
 kent d'an traoñ.*

LUSIFER

Trucherezh !

BELZEBUT

C'hoari yud !

ASTAROT

Ardoù !

SANT FRANSEZ

Ar valañs-mañ ne lavar gaou
 Morse. E anzav hoc'h eus graet
 Hoc'h-unan. An den zo barnet,
 Ar setañs roet, fraez ha sklaer.
 Bremañ, diaouled, skampit d' ar gêr !

*Ober a ra sin ar groaz, hag an tri diaoul a dec'h en ur yudal. Sant
 Frañsez a dro ouzh an den.*

C'hwi, va mab, gwalc'het hoc'h ene,
 Kerzhit dizaon davet Doue.

*An den a sav hag a gerzh gant e Ael mat etrezek ar Baradoz. Sant
 Frañsez a ya d'an daoulin.*

Treinded santel, n' eo ket hepken,
 Me a oar ervat, va fedenn
 Hoc'h eus selaouet, nag hini
 An tri den-hont, e-barzh an ti,
 O veilhañ war gorf ar pec'her.
 Ho youl, Treinded, dreist d' an amzer,

A ya donoc'h eget spered
 An dud, ar sent hag an aeled.
 Ha n'eus nemedoc'h a oar lenn,
 Difazi, dre deñvalijenn
 Hag hentoù dall un ene paour.
 Ar bed a gav mein, c'hwi gav aour
 En ur galon vil, mastaret,
 Brein a bell 'zo gant ar pec'hed.
 C'hwi oar barn. Ho krouadurien
 Ne c'hellont mann nemet goulenn
 Petra zo brasoc'h, ho furnezh,
 Ho kalloud, pe ho madelezh.

Tomás O Criofain

Emañ ar Post Iwerzhonat o paouez embann un timbr en eñvor d'ar skrivagner Tomás O Criofain (dist. krifin pe krihin). Marteze e plijo d'al lennerien vreizhat gouzout un dra bennak eus istor an den-se.

Bez' e oa o vevañ e Dulenn, war-dro 1920, ur studier yaouank, Liam O Cealla, ur paotr gouiziek-tre, na zaremprede ket nemeur a dud, met a blije dezhañ mont da gantren dre ar vro, ha dre ar broioù, e-unan-penn. Da wellaat e iwerzhoneg, e tegouezhas da Liam O Cealla mont da dremen ur pennad-amzer en Blascaod Mór, un enezenn distro e-tal un aod gouez heñvel a-walc'h ouzh Beg ar Raz. Hag eno e teuas da vezañ mignon gant Tomás O Criofain.

E 1920 e oa Tomás un den kozh endeo. Anavezet en doa kalzik estrenien — en o zouez an Ao. Kelenner Marstrander, eus Oslo, hag a zo bev c'hoazh — ha skoazellet en doa anezho gant o iwerzhoneg. Ne ouie Tomás ger saoznek ebet, heñvel er feur-se ouzh ar c'hant hanter bennak a dud all a oa o chom en enezenn. Desket en doa lenn ha, diwezhatoc'hik, skrivañ, ha soñj am eus bezañ gwelet en e di, war ar mester a-us d'e siminal, ur renkennad brav a levrioù iwerzhonek. Ha pezh a zeuas Liam O Cealla a-benn d' ober eo kement-mañ : lakaat a reas Tomás da gompren e vefe dedennet bras an dud gant e zanevelloù hag e eñvorennoù, en ur ger berr gant istor e vuhez. Ne oa ket bet aes. Ret e oa bet dezhañ treiñ evit Tomás pennadoù eus an Eñvorennoù ha Deizlevrioù brudetañ. Ha, p'en doe Tomás kroget da skrivañ, e rankas Liam O Cealla pourveziñ anezhañ mat gant paper ha liv, kas dibaouez lizheroù dezhañ ha mont alies d'an enezenn : a-benn ar fin ez erruas testenn « an tOileánach » (An Enezour), dornskrivet kaer, gant An Seabhac, a gempennas anezhañ evit ar moulañ. Berz a reas al levr : istor ur strolladig-tud disrannet diouzh ar bed bras, gant eñvorennoù o tennañ d'ar c'hant bloavezh a-raok, enno mesk-ha-mesk enkreiz ha fent, kernez ha puilhentez, eeunded an amzerioù kozh ha prede-

rouriez-h-don — ha kement-se displeget en un iwerzhoneg klasel eus ar c'haerañ, re binvidik zoken evit lod ac'hanomp hiziv an deiz. Un iwerzhoneg a zegas da soñj din brezhoneg pinvidik hor mignon mat Jarl Priel.

Tomás O Criofain a savas levrioù all goude-se, en o zouez « Allagar na h-Inse » — Divizoù an enezenn —, un dastumadenn berr a zanevelloù kaer, ha poblañs munut ar Blascaod Mór a roas deomp, da heul ar mestr, tri skrivagner all.

Liam O Cealla en deus graet mat e labour. Soñj am eus bezañ e anavezet pa oa studier e Dulenn. E-pad mizvezhioù ne veze ket mui gwelet, pa zeue en-dro e ouïemp e oa bet e Skandinavia pe e Bro-Spagn, ha neuze ez ae kuit adarre. Mervel a reas, bloavezhioù goude, e Iougo-Slavia.

Hiziv n' eus mui den ebet o chom er Blascaod Mór. Eus an douar bras ez a tud eno da bakañ grilhed (a werzhont goude-se d' ar c'henwerzhour breizhat a zeu ur wech ar sizhun), pe d' ober war-dro o deñved, pe da gonikleta. A dud avat, n' eus ket mui en enezenn. Klozet eo da vat unan eus pennadoù istor Kevredigezhel Iwerzhon.

Oscar MAC UILIS.

Setu amañ da heul, troet e brezhoneg, ar pennad-digeriñ embannet en Irish Press (dé Sathairn, Samhain, 2, 1957 — da lavarout eo Sadorn 2 a viz Du) dindan an anv « A Voice from the Blaskets » :

« An delwenn kizellet gant Leomus Murphy en enor d' an den meur kozh eus An Blascaod a savo hepdale e Dunquin, war an douar-bras, troet war-du an enezennoù distro-se a zo bet skrivet evito « An tOileánach », un danevell-kañv hag a zo deut da vezañ lod eus pinvidigezh lennegel Europa. Warc'hoazh e vo tennet ar ouel diwar an delwenn gant An Seabhac.

An den meur kozh, ken oc'h eñvoriñ e yaouankiz, ken oc'h eñvoriñ buhez eeun ha kalonek eneziz, en deus krouet ul levrl hag a zo a dalvoudegezh dreist evit studi hon istor.

E dud a oa tud paour, tavantek, hag a c'hounenze gant poan o boued dre besketa gant o « curraghoù » dister war ar morioù gouez ha dre labourat parkeier treut enket etre mein ha kerreg.

Kêrioù bras ar bed ne anavezent ket dre Zulenn pe London, met kentoc'h dre Chikago, New-York, Boston — hag o doa kemeret, en o istorioù-gwerin, ur seurt talvoudegezh hen-vojjennel.

O buhezioù, avat, a oa urzhiet evel en amzerioù kentañ hor sevenadur, hag ar sioulder anezho a oa laouenaet gant kanaouennoù ha barzhoniezh ha mojennoù, gant ur feiz eeun ha birvidik. Kement-se a zo bet diwallet gant Tomás O Criomhthain en Istor e Vuhez.

Tavet eo bremañ pep trouz denel war an Blascaod ha yen eo an oaledoù a azeze en-dro dezho, en nozioù goañv, da glevout istorioù ken kozh ha ken brav ha re Homer, tud O Criomhthain. E levr avat, hag e zelwenn e Dunquin, a zegas da soñj deomp, en oadvezh-mañ a skiant hag a loarennoù kempennet gant mab-den, ez eo en urzh hag er feiz e kavo an den e wir evurusted, e joaioù eeun an douar, ar mor, ar c'hala-hañv hag ar c'hala-goañv.

En anv e enezennig dizarempred hag avelet, hag en anv Iwerzhon ivez, setu ar pezhig en deus degaset O Criomhthain da deñzor ar sevenadur. »

*(lakaet e brezhoneg gant P. D.
war c'houlenn O. LOYER.)*

Darvoudoù Iwerzhon

gant Alan HEUSSAFF

Oglaigh na-hEvreann (e saozneg IRA) a gendalc'h da skeiñ taolioù ouzh polis ar C'hwec'h Kontelezh, hag ouzh ar soudarded saoz, en desped d'an eveshaerezh en daou du d'ar « Speurenn ». Bep ar mare e vez dizoloet armoù kuzhet. D'ar 17-3 e voe kavet ur bern anezho e-kichen Doire ; da heul ez eus bet harzet 27 den, hag a zo aet da gaout ur 140 all e toulloù-bac'h Béil Féirste. Ur rummad prizonidi, eno, a gouezhas gwarded warno, hag i oc'h ober un hent-kev dindan ur voger evit tec'hout. Pa voent bodet, evit o furchal, ec'h argadjont ar warded, hag e savas kann.

D'ar 16-2, demnes goude hanternoz, e voe taget ur c'hamp soudarded e Blanford, Dorset, Bro-Saoz, gant seizh paotr eus an IRA. Kemer a rejont ar post-gward goude dinerzhañ ar c'hedourien, ha derc'hel anezhañ e-pad 40 mn. Padal, ur saoz bennak, o welout ne zistroe ket un ofisour d'un eil post-gward, a c'halvas d'an evezh. An argadourien en em dennas, hep bout gallet skrapañ tamm armoù. Met hini anezho ne voe paket, daoust d'ar c'hemennoù kaset diouzhtu da bep lec'h.

Un dilennadeg a vo a-benn an 20-3 evit Kambr Kannaded ar C'hwec'h Kontelezh. An traoù a zo aozet e seurt doare ma 'z eus 25 kombod-dilenn, a-douez an 52 en holl, e-lec'h ma n'eus danvez-kannad ebet oc'h en em ginnig a-enep an Unanourien. Ha pep danvez-kannad a rank touiñ ec'h anzav da lezennadur-diazez ar 6-Kontelezh, pezh a dalv kement hag anzav ez eo lezennel rannidigezh Iwerzhon. Tud Sinn Féin o deus diskuilhet ar vroadelourien a bleg d'ur seurt eneplavar, hag o deus divizet aozañ un dilennadeg dre guzh. Diaes eo diawelout disoc'h houmañ, peogwir n'hellont ket ober bodadegoù ha prezegennoù foran, evel ar re all. Hag ar bilhedoù taolet a-du ganto a vo kontet evel « foeltret », peogwir ne

viront ket al « lezenn ». Feal d' o sturiennoù, o deus divizet paotred Sinn Féin evelkent kinnig un danvez-kannad e pep kombod-dilenn, ne vern pegen dister o chañsoù.

E Kambr ar Gannaded e Dulenn ez eo bet goulennet gant N. Browne, kannad dizalc'h, hag eñ e rafe ar gouarnamant ur vouezhiadeg-bobl evit gouzout pegement a dud a zo a-du gant deskiñ iwerzhoneg er skolioù. Goulenn Browne a c'hoarvez e-kreiz ar rendael a zo savet, e kelaouennoù 'zo, abaoe prezegenn ar c'helenner O Doherty a-enep kenteliañ ar vugale-skol dre an iwerzhoneg. (E gwirionez, nebeut-tre a skolioù e vez kenteliet pep tra enno dre ar yezh-mañ. Met ar pezh a vez graet a-du gant ledañ tachenn an iwerzhoneg a anoaz ar rummad tud na soñjont nemet e kenwerzh ha danvez.) De Valera en deus respontet ez eo dlead ar Gouarnamant reiñ an tu da bep Iwerzhonad da zivizout evitañ e-unan, pa vo deut d' an oad a skiant, ma ray gant an iwerzhoneg pe nann. Ret eo neuze reiñ tro dezhañ da zeskiñ ar yezh. Poellek a-walc'h eur eta da chom hep isurzhiañ amzer-da-zont yezh nouspet remziad tud da aezamant ur rummad pe zaou. Evel ma c'houlenn ar gelaouenn ROSC : « Ha gwelet ez eus bet biskoazh ur ouenn dud vriek o treiñ a-ratozh-kaer da brederiañ, hag eñ e tleunt teurel kuit o broadelezh, evit mont da vevañ-bevaik, evel ur gwiskad laou, diwar goust ur c'horf estren divi ? » Ar gouarnamant en deus gouestlet e rafed un enklask a-zivout penaos gwellaat an doareoù da zeskiñ iwerzhoneg. Ar ouezelegourien a zo a-du gant ar mennad-se, gant ma vo er strolladenklask tud hag a zo anavezet evit o c'harantez evit ar yezh. Ar brasañ skoilhoù a c'hellfe dont a-berzh kargidi, diazezet en o roudenn, lezirek pa vez anv a gemmañ o boazamantoù.

Klevet hoc'h eus anv eus « GAEL-LINN », ar gevredigezh a zastum arc'hant dre ur c'hrogn-sport evit — a-douez traoù all — ober filmoù berr en iwerzhoneg. D' ar perc'henned fiñvskeudenndioù a ziskouez ar re-mañ e vez roet distaol war o zailhoù, un distaol hag a vez diouzh hed an diskouez (1). Arsa, paotred fin a zo ha n' int ket bet pell o tennañ o mad eus ar reoliadur-se. Ar fiñvskeudenndioù a zigor da 5 1/2 eur p. m., met seizh eur e vez a-raok ma teu an arvesterien gentañ. Netra aesoc'h eget dibunañ ar filmoù iwerzhoneg, ken alies ha mar kar, peogwir ez int berr, dirak salioù goullo. Lezennel eo, na petra 'ta ! Gouezet eo bet e c'hoarveze an dra-se e 15 ti da vihanañ. Klemm a zo savet a-berzh Gael-Linn, ha fulor er

(1) Hevelep distaol a vez roet evit diskouez filmoù e galleg, alamaneg, h.a.

ouezelegourien ! Moarvat e vo stanket an toull el lezenn (2). Da c'hortoz ez eo bet graet ar jobig gant an iwerzhoneg, brav-tre. C'hwil 'gav deoc'h e vije bet veizh kastizañ ar floderien ?

Abaoe pemp vloaz, e reer ur gouel bep nevez-amzer en Iwerzhon, an Tóstal, evit dedennañ gweladennourien a-raok mare an ehanoù-labour. Ar pal eo diskouez traoù na vezont ket gwelet e lec'h all : redadegoù-korac'hoù, abadennoù koroll ha sonerezh « hengounel », danevellañ en doare hengounel ivez, ha drama. Warlene e tivizas poellgor an Tóstal e Dulenn diskouez pezh Tennessee Williams, « The rose tattoo ». Netra iwerzhonat koulskoude. Met c'hoant a oa da sevel Dulenn en-dro da renk ur gêrbenn ar c'hoariva. Ar c'hoari a vo lakaet difenn warnañ, hag an diskouezour harzet, peogwir e kavas d' ar polis kaset da evezhiañ ec'h atize d' an orged.

Hevlene e oa dibabet ur pezh-c'hoari gant S. O' Casey, « Taboulinoù an Tad Ned » hag ur c'henaos eus « Ulysses » James Joyce, anvet « Bloomsday », graet da zereout evit al leurenn. Tri fezhig c'hoari-drevez gant Samuel Beckett a oa da vezañ diskouezet ivez. Skridoù Beckett a vefe aroueziet gant un doare dic'hoanag na wel ster ebet er vuhez. (Ret din anzav n'em eus lennet nemet « O c'hortoz Godot »). Ulysses a zo difenn d'e werzhañ e stalioù-levrioù Iwerzhon-ar-C'hreistez, re hudur e vez kavet, pe re zizouj. O' Casey a zo anavezet evit bout enepkloer. An Tad Ned a dle bezañ ur beleg re zouget da c'hoari e vestr.

Arc'heskob Dulenn en deus diskleriet e nac'hfe aotre da lavarout un oferenn da geñver digor an Tóstal, ma vije diskouezet pezh O' Casey ha « Bloomsday ». Aze emañ bet gwalldapet poellgor Dulenn. O' Casey en deus nac'het kemman tra : eñ eo ar skrivagner, neket ar poellgor. Neuze en deus lamet an aotre da c'hoari. Bloomsday a zo bet distaolet gant ar poellgor. Ha Beckett, evit reiñ skoaz d'e genseurted, en deus nac'het an aotre da c'hoari e « zrevezoù ».

Setu diskaret pep tra, goude kalz a zispignoù ; ha re ziwezhat eo, a soñj darn, evit bezañ e-tailh da brientiñ c'hoarioù bras all. Ar poellgor a dlefe bezañ bet furoc'h.

19-3-1958.

(2) Dres hiziv (20-3) e teu ar c'heloù emeur o vont da reizhañ ar reoliadur evit mirout na vije graet droukimplij anezhi.

MEVEN MORDIERN HA YANN-BER KALLOC'H

**LIZHIRI LAKAET E BREZHONEG
GANT AN D' LEON PALAUX**

(KENDALC'H)

9-1-1914.

Aotrou ker,

Daoust hag e anavezit an daou c'han brezhoneg o kregiñ
evelhen :

(*an hini kentañ.*)

Hor Sent kozh a ra d' hor bro-ni
'Vel ur gurunenn
Ur gurunenn a zo ganti
Sked mil steredenn !

(*an eil.*)

Telenn ar barzh
Un tredemarzh !
Pebezh teñzor
Pa vez diantek
Hag izelek
An telenor !

N' am eus biskoazh lennet hiroc'h ha c'hoant bras am befe
da c'houzout an dilerc'h. Goulennet am eus digant Vallée o
krediñ anaout e zoare, hogen n' en deus ket respontet.

Ur vezh vras evit hor yezh ez eo geriadur Jaffrennou :

1° Tevel a ra war un niver bras a c'herioù mat-dreist hag a zo brezhonek ha keltiek-rik evit lakaat en o lerc'h gerioù kemeret e-barzh an trefoedach galleg a blij dezhañ skignañ ha difenn. Ar gerioù brezhonek-rik a vez c'hoazh implijet en hor rannyezhoù pe meneget e geriadurioù an tri c'hantved diwezhañ (Le Pelletier, Grégoire, Le Gonidec, Troude).

2° Tevel a ra war lodenn vrasañ ar gerioù nevez aozet gant Vallée, evit stankañ toulloù hor yezh. Ar gerioù nevez-se hag a zo bet implijet gant Vallée p' en doa ezhomm e Kroaz ar Vretoned a zo mat-tre peurvuiañ. Ar re ijinet gant Jaffrennou avat e vez fall-daonet peurvuiañ. Da skouer ar ger « individualisme » troet gantañ « unanbennagiez » eus unan bennak.

3° Degemer a ra a-dreuz hag a-hed gerioù kembraeg, da skouer *enebester* (galleg : contresens). Ar ger kembraeg *ystyr*, avat, a dalvez *ster* e brezhoneg hag implijet e vez e Bro-Dreger (ne welan *ster* ebet e kement-se). Perak eta kemer e kembraeg ur ger a zo anezhañ e brezhoneg, dindan ur stumm brezhoneg-rik. Anat eo n' en deus an den-se nemet ur vrizh-ouiziegezh eus ar brezhoneg.

Emañ ho lizher o paouez degouezhout ganin. Trugarez evit ho hetoù mat. Deoc'h e kasan ivez va re. Brav-tre ho pezh-barzhoniezh. Dreist eo, a gav din, ho menoz. Arc'hoazh kentañ e skrivin hiroc'h deoc'h.

Ar pezh a lavarit din eus *Kim* a zegas da soñj din komzoù skridvarnourien c'hallek : « Les longueurs insipides des romans anglo-saxons ». A adskrivan ger evit ger o vezañ lennet ar frazenn-se daouzek gwech da vihanañ. N'eo ket alies e vezan feuket gant an tech-se, ha tamm ebet e « *Kim* ». Marteze dre ma 'z eus, eus tu va mamm, gourdadoù Saoz pe Amerikan ?

Digarezit al lizher-mañ skrivet buan ha buan.

Deoc'h a wir galon.

R. ar Rouz.

11-1-1914.

Aotrou ker,

Prederiet am eus war ho menoz. Da gentañ ez on bet dedennet gantañ ha goude em eus kavet da lavarout warnañ.

Arvarus eo ur galvadenn evit dastum arc'hant. N'am eus ket kalz a fiziañs enni. Gallout a ra degas evel ma lavarit meur a gant lur (gant ma vefe gwir !). Hogen aon am eus ne zegasfe nemet ur skoed bennak. Ha ma c'hell degas kalz a arc'hant ur bloavezh e c'hellfemp kaout gwall nebeut ar bloavezh warlerc'h. Kement ha kemer ar boan, daoust ha ne vefe gwell diazezañ un dra bennak start ha padus ? Ul leve diarvar, zoken ma 'z eo dister, a roio tu da « Vreuriezoù ar Brezhoneg » da vont war-raok. Tizhout a rafemp ar pal-se en ur sevel ur gevredigezh evit deskiñ brezhoneg d'ar vugale. An izili a rofe o ger da reiñ bep bloaz, e-pad tri bloaz da vihanañ ur c'hementad arc'hant a servijfe hepken da harpañ ar skolioù a zeskfe lenn ha skrivañ brezhoneg d'ar vugale. Ne vije na kannadig, na kendalc'h, na banvez, na gouel ebet hag a vez dispignet kalz arc'hant evite hep mat ebet evit ar yezh. Ne vefe nemet ur c'helc'hlizher kaset gant ar poellgor evit reiñ da anaout an arc'hant degemeret ha penaos eo bet lodennet.

Me gred e talv gwelloc'h deomp skoazellañ « Breuriezoù ar brezhoneg ». Ar Gevredigezhioù all ma komzit anezhe a zo talvoudus a dra sur, met arabat eo klask ober re. Ar c'hentañ tra a zo d'ober eo deskiñ o yezh da vugale Vreizh, rak int hepken eo a c'hell he saveteiñ. Abred pe ziwezhat e vezo lonket ha kollet evit hor broadelezh divroidi St Denis pe ar re a zo aet da labourat e kêrioù bras all. Dre-se e kredan ez eo didalvez dispign evite arc'hant a c'hell bezañ implijet e Breizh gant gounid. E-lec'h kemer poan gant ar re o deus kuitaet o bro da vat, gwell eo ober war-dro ar re a zo war-nes mont kuit, evit o distreiñ gant poell ha furnezh war-zu rannvroioù ar c'huzh-heol a zeu da vezañ goullo a-nebeudigoù, an Normandi, da skouer. Eno, war ar maez, e c'hellfed, gantañ amzer ha gant evezh sevel trevadennoù breizhek ha birvidik a virfe o yezh hag a greskfe tamm-ha-tamm. Evelse o deus al labourerien douar bulgarek aloubet en un doare peoc'hus an Tras ha Makedonia. Evelse ivez ez eo en em strewet Albaniz e Serbia Kozh hag ar Roumaned e Transylvania.

An anvioù a ginnigit evit ar poellgor a zo mat-tre : Loth, Vallée, Ernault, De Rougé.

« Mirer » : se mirer, melezoura (Grégoire, Ar Gonideg).

Degasit din mar plij, disul, gant lizher Vallée, va notennoù diwar-benn an douarouriezh. Marteze ez eus ar ger bennak da bennaouiñ evit ar geriadur goulennet.

R. ar Rouz.

Aotrou ker,

Evit treiñ e brezhoneg « possible » hag « impossible » e c'hellfed ober gant « gallus » ha « dic'hallus », roet gant ar Gonideg. Implijet eo bet ar ger diwezhañ-mañ gant Brizeug e « Furnez Breiz » :

« Kompeza Brasparts
Diradenna Berrien
Diveina Plouie
Tri zra dic'hallus da Zoue. »

Gwir eo, ur bloaz bennak 'zo en deus Vallée graet gant « sturiabl » (aerlestr sturiabl) en e geleier eus ar Bed holl ha nevez 'zo war « Groaz ar Vretoned » hag en Notennoù gant « teuzus », « dideuzus », « treuzus », « didreuzus » kentoc'h eget « teuzabl », « dideuzabl », « treuzabl », « didreuzabl ».

En ur ger krediñ a ran ez eo gwelloc'h diwall da astenn re an dibenn-ger « abl » ha n'eo ket brezhonek. Lezomp anezhañ da Jaffrennou ha d'e drevezerien. Ret e vefe klask er c'hrennvrezhoneg ur gourfenger kevatal.

Dre ma n'anavezan nemet nebeut a c'hrennvrezhoneg n'hellan ket reiñ diskleriadurioù deoc'h war gement-se. Goulennit o menoz digant Loth pe Ernault.

A-wechoù e c'hellfer ober gant ar rak-ger « her » (mat), *hu* en henvrezhoneg, ha *su* e keltiek. Evel-se, kavout a rafen gwelloc'h, ha Vallée ivez, « hervel », « herann », gant ar gerioù diverret « hervelder », « herannnder » eget « gwelus », « rannus » dibabet gant ar Gonideg.

Ha staget hoc'h eus da lenn Le Play ? Erbediñ a ran deoc'h dreist-holl al lodenn diwar-benn an tiegezh hag ar frankiz testamantel. Emañ ar gwir gantañ pa lavar ez eo al lodennañ-ret ha lezennoù all an Dispac'h penn-kaoz digresk ar c'hanne-digezhioù e Bro-C'hall. « La Réforme Sociale » gant Le Play a zo ur benn-oberenn, lennet ha studiet gant re nebeut a dud, siwazh. Ha daoust ma n'eo ket Le Bon un den a feiz, e oberennoù a glokan hag a harp ar pezh en deus lavaret Le Play. Hevelep oberennoù a dalv kant gwech muioc'h eget an holl romantou a-vremañ dreist-holl pa 'z omp gronnet evel bremañ gant diaesterioù ha dañjerioù a bep seurt. E-keñver ar brezhoneg zoken e c'heller tennañ dioute un niver a gentelioù a-bouez bras.

Kerkent hag ho pezo lennet va levrioù hag o degaset en-dro din e roin deoc'h re all.

Daoust din da c'houzout emaoe'h evezhiok-tre e c'houlennin diganeoc'h teurel evezh dreist-holl ouzh Le Play, al levr nemetañ eo a zeu eus va zad ha staget bras on dezhañ kalz a briz a stagan outañ.

A wir galon,

R. ar Rouz.

KORN AR GWENEDEG

Kontadenn-bobl

(KENDALC'H)

— Mat, deomp neuze.

Hag int o daou gant an ael. Ar c'harr a yae 'el un tenn. E-korf daou vunut e oant 'tal an nor vras.

— Ar Baradoz, eme an ael.

Job a reas sin ar Groaz.

Kentizh digoret an nor e krogas Sant Per da furchal en e baperioù.

— Job Simon, Simon S..., S..., S..., ah ! setu. C'hwi 'eve bannigoù mat a gredan ?

— Evet a raen sur a-walc'h, pas muioc'h evit an dud all.

— Nag ho pedennoù ? Me gred e ankoehec'h lies erwalc'h o laret ? Muioc'h e touec'h eget ne bedec'h... hag amañ petra welan ? C'hwi 'vazhatae ho maouez ?

— Aotrou Sant Per, fari a rit sur. Me m' eus...

— Tatata, tout hoc'h memestra. Pa erruit amañ, an hini fallañ ac'hanoc'h a zeu da vout un ael. Met a-raok ! Kit, er-maez.

A-boan ma oa war an treuzoù ma welas an diaoul o plantañ e gernier dindan bandoù lavreg an troc'hour lann ha gant ur ur c'hoarzh skrijus en e daolas war e gein.

Spontet, Loui a chomas ur herrad dilavar.

— Aotrou Sant Per, emezañ an dousañ ma helle goude bout prederiet un tammig. Ur Job Simon all a zo er Genkiz. Hennezh a zo evour, hennezh a zo un touer, hennezh a zo fall ouzh e vaouez. Met an arall, an hini a zo aet gant an diaoul a zo Job Simon ar Gozh-kêr, ur paotr yaouank kozh, direbech e pep keñver. E anaout a ran a bell zo.

— Hañ ? Petra 'larit ? hag eñ da gemer e levr en-dro. S...,

S..., S..., Simon, Job ag ar Gozh-kêr. Ha, met ya, met ya, ganet er bloaz 70. Fariet am eus. Sant Mikael, kerzhit diouzh-tu d'an Ifern da glask Job Simon em eus laosket da vonet gant an diaoul pemp munut 'zo.

— Me hell mont ivez, a c'houlennas Loui.

— Ya, ha grit fonapl, ar paour-kaezh !

A-bell e welent sklerijenn ruz a-dreist an Ifern. Sant Mikael a stokas ouzh an nor gant e gleze hag homañ a zigoras frank. Poan en doe Loui o tigeriñ e zaoulagad. Ne oa ket tu da harzh gant ar gwrez a save ag an tan.

Job a oa aze war ar glaou ha huchal a rae ur spont gant an droug. Anaout a reas tud eus ar c'hornad, marv a-bell 'zo, hag a oa aze o rostein. Ur pakad merc'hed yaouank kozh a oa o brochiñ Job gant ferc'hier ruz.

— Biskoazh kemend-all, eme ar paour-kaezh en ur zont er-maez, Loui, n' ankouezin biken ar pezh ac'h eus graet evidon. Hepzoc'h e vehen c'hoazh aze o loskiñ. Ha bremañ gras deoc'h ez an d' ar baradoz, kenavo ha trugarez a-greiz kalon.

An ael a oa en e garr o c'hortoz Loui. Diskenn a reont dousik betek Pont-ar-Pach ha goude bout bet laret kenavo d'an ael e tistagas Lisette a oa atav staget ouzh an davarn ha hei ! d' ar ger.

Trouz houarnoù ar jav war an hent skornet e zihunas. Houarnoù e jav ? Nann, avat. Trouz botoù-koat an troc'hour lann er-maez kentoc'h. Hañv ha goañv ec'h errue en e labour a-raok ar splann.

— N' en deus den savet en ti-mañ c'hoazh ?

— Geo, geo Job.

Hag e kontas dezhañ ar pezh en doa huñvreet.

— Amoed, eme an troc'hour lann en ur sammañ e varr war war e skoaz.

L. M.

FILMOU

AN HINI A RANK MERVEL, savet diwar levr ar skrivagner gresianek Nikoz Kasantzaki dindan an anv « Ar C'hrist adstaget ouzh ar groaz ».

Ur film talvoudus e pep stumm, war dachenn an arz hag ar c'hoari, koulz hag e keñver ar politikerezh hag ar menozioù kristen ha kevredadel.

An danvez, a vefe, hervez klevet, diazezet war un darvoud degouezhet d'ar mare ma ranke ar C'hresianed soublañ dindan yev an Durked. Ha setu ar gentel bolitikel da dennañ, evidomp Breizhiz diouzh ar film : abred pe ziwezhat e tarz'h brezel diabarzh e-mesk gwellañ bugale ur vro bennak, pa vez gwasket homañ gant ur c'halloud estren o stlejañ war he lerc'h menozioù pe gredennoù kontrol-bev da re ar bobl sujet.

Dres evel Pofis Pilat gwechall, Agha Turk n'eus en e galon nemet dispriç c'hwerv e-keñver ar C'hresianed hag i kristenion sentus-kaer ouzh ar « bobed », o fersoned.

C'hoantegezh diroll Mahometiz o klask ar blijadur en hudurniezh hag e madoù ar c'horf hag o strivañ e ne vern peseurt stumm, da ziazezañ war an douar ar baradoz fetis a gendalc'ho, hervez ar Profed, war-lerc'h ar marv, sed aze ur c'hoari dispar hag aes da bakañ e roued ar mac'homer kristenien laosk, dre ma 'z int pinvidik evel Patriarcheas ha gwashañ pezh a zo beleion evel ar pob Grigoris...

Ret e vo eveljust peurvreinañ ar vro o reiñ tu d'ur c'hast da zerc'hel en he c'hrabanoù ar gristenion dibreder-mañ, ha setu roll Katerina, eil Mari-Vadalen Lycovrissi, ar gêriadenn ma c'hoarvez enni an darvoudoù.

Hervez kustum ar vro, deut eo ar mare da c'hoari ar Basion eno. Daoust pegen meurdeus, santel ha displeget ivez eus ar c'hentañ e hañval bezañ an daolenn lec'h ma weler ar pob Grigoris oc'h ingalañ rolloù tud ar Basion, bep ma tibun an darvoudoù e weler fraezh koulskoude n'eo nemet pilpouserezh emzalc'h renerion gristen ar gêriadenn : peurvreinet int, dres evel m'edo mistri ar Juzevion dirak ar Romaned, pa oa ar C'hrist o tont.

E Lycovrissi e teu ivez ar C'hrist, neket avat d' ar c'houlz merket gant Doue en ur mare resis eus istor an denelezh, hogen gant an darvoudoù a c'hoarvez dre ar vro, en abeg da waskerezh an Durked, diouzh un tu, ha da fallagriezh tud badezet, diouzh an tu all. Diwanañ a ray ar C'hrist amañ koulz lavaret, diwar reuzeudigezh ur gêriadenn bet tangwallet gant an enebour hag hec'h annezidi o kantreal dre ar menezioù, skuizh-marv hag o tont da c'houlenn dor digor ouzh « kristenion » Lycovrissi.

En hon amzerioù modern e par evelse ar C'hrist en oberoù an den-mañ-den gwech ha gwechall, ha n' heller ket tremen hep soñjal er Grenn-Amzer ma oa kement-se tra voas, da vare ar gwalennoù bras ma vez diskennet mab-den gant ar reuz hag ar freuzh, betek renk ar chatal hag izeloc'h a-wechoù. Ha setu war un dro, ar gentel gevredigezh ha kristen hervez ster gwirion an Aviel, hon eus da dennañ diouzh ar film.

Pa zegouez, war blasenn Lycovrissi ar Pob santel Fotis, e penn « prosesion » hir truezus ha fromus e barrezianiz deut da c'houlenn bod ha labour, ez eo gwall-nec'het kristenion binvidik ar gêriadenn hag int koulskoude o vont da « c'hoari » ar Basion !...

Evelkent ! Daoust ha n' eo ket Gresianed ivez ar paour-kaezh repuidi ? Eo, met pa ne vez mui karantez Doue o vleuniañ, e stumm pe stumm, e kalon mab-den, e vez diaes dezhañ santout zoken galv e vro... Argaset eo ar gantereion baour eta gant o c'henvroiz fallakr, war ar falz digarez ez int taget gant ar c'holera, ken na rankont mont da zizec'hañ dindan an heol grizias, hep ti nag aoz, war dosennoù meinek ha kras ar Sarakina, dres a-us da Lycovrissi, lec'h ma red an dour hag ar mel... a drugarez, moarvat, da bedennoù ar « pob mat » Grigoris...

Arabat ankounaat e vezer o paouez ingalañ rolloù ar Basion e-touez an dud e Lycovrissi. Ha daoust m' emañ ar gristenion dibabet evit an arvest sakr evel m' emaint, tudigoù diseblant, evel m' emaint emaint. An Ebestel, kennebeut, ha Jezuz koulskoude bemdez war o zro, ne oant ket kaeroc'h. Evel ma oant, e oant, avat, hag an avel o c'houezhañ diwar an Aviel, e ve tenn herzel outañ, hiziv koulz ha dec'h : Avel Walarn en amzer hor Salver, avel reter en hon amzer...

Dre ma rankont c'hoari, hemañ Manolios, roll Jezuz, hemañ, Yannakos, roll Per, hemañ Michelis, mab ar mondan Patriarcheas, roll Yann, an diskibl tostañ da galon ar Mestr, setu ma tigor o daoulagad da dud ar Basion. Dont a reont da gompren ervat, ster don an Aviel dirak poanioù ha dienez divent ar reuzeudion-hont o tizeriañ war dosennoù ar Sarakina hag i dinerzhet ha digalonekaet o welout o bugale o vervel gant an naon hag o re gozh oc'h astenn o c'horfoù kabac'h, e touloù kleuziet gante d' ober o c'houk diwezhañ, e-ser tammoù relegoù diwar an hendadoù, priziusañ teñzorioù o deus darn gallet saveteñ en o gwalleur, p' o deus ranket kilañ dirak an tan lakaet warne.

Raktal e wel splann tud ar Basion e tleont saveteñ ar « bariaed »

kaezh, divarrek da stourm pelloc'h ouzh garventez ar vuhez a reer dezhe. Michelis, mab Patriarcheas pinvidik, a ra e venoz, war-lerc'h marv trumm a-walc'h e dad, legadif e vadoù da reuzeudion ar Sarakina. Harzet eo outañ, avat, gant kuzul Lycovrissi ha diskleriet ar paotr evel un den sot... N' hall ket an arc'hant dirouestlañ pep kudenn war an douar hag amañ e par ur wirionez : n' eus nemet doare ar C'hrist gant e boanioù hag e varv evit e vreudeur a gement a ve gouest da zegas ar silvidigezh d' an dud gwasket. Honnezh a vo kefridi Manolios, ar Mesaer dister ha besteed, deut dezhañ koulskoude ar gomz reizh, dre c'hras Doue, un deiz ma troas en e benn ober ur brezegenn evit kendrec'hiñ e genvroiz aheurtet, pobl disoursi Lycovrissi oc'h ebatall hag o kargañ kof e-kerzh ur gouel...

Sentus e chomo bepred Manolios ouzh e vistri ha trugarezus e-keñver an holl, nemet pa vo sonet Eur E Galvar. Neuze e stourmo hag e vo paket ha merzheriet gant an Durked ha gant un darn ivez eus e genvroiz, tud c'hoantek hag emgar o « kenlabourat » gant mac'homerien ar vro.

Mervel a ra ar Mesaer Mat, o tiskleriañ da Gatrina, savet enni gwir garantez evitañ : « Lavar dezhe e vin gante hepdale ». N' eo ket ar C'hrist eta o c'hrataat ar baradoz arc'hoazh d' e genseurted feal, hogen ur C'hrist aet e korf un denig a netra oc'h embann e talv e varv santel Hiziv da zegas an trec'h Arc'hoazh da stourmion Reizh ur brezel Ret hag a zo krog d' ober e reuz gant tennoù fuzuilh etre an div gostezenn : emgann gwadek etre tud pinvidik ha fallakr ha reoù baour met leal hag onest.

O treuzlec'hiañ an darvoudoù-mañ war dachenn an Emsav Breizhek n' heller ket tremen hep soñjal e darn eus hon harozed diwezhañ, tud heñvel-mik ouzh Manolios, mesaerion vat eveltañ, marvet e stad a c'hras, hep ket a var, ha gouest o aberzh dre se da dostaat ouzhimp-ni, bremañ o vevañ, eur ar frankiz. Manolios, avat, n' eo ket echu e gefridi, a gredan. Tro piv a vo da c'hoari e roll e Breizh ?

Diaes eo, hep mar, kaout ur film hag a rofe tro d' an arvester da sanailhañ en e spered hag en e galon kentelioù ken niverus ha ken don, war gement tachenn 'zo.

Jil EWAN.

NOTENNOU

◆ **HOR MIGNONED.** — Laouen eo an Aotrou hag an Itron Yann Sicard da gemenn deoc'h ganedigezh o mab Ronan, d'ar 26 a viz Meurzh, e Kerfeunteun.

An Itron L. Moreau de Bellaing, an Aotrou hag an Itron Jakez Moreau de Bellaing a zo laouen o kemenn deoc'h dimeziñ o merc'h-vihan ha merc'h Hoela gant Alan-Mikael de Briançon, e Gwengamp, d'an 21 a viz Ebrel.

Hor gwellañ gourc'hemennou.

◆ **KANVOU.** — Klevet hon eus gant keuz e oa marv e Bourdel, d'an 28 a viz Here 1957, an Ao. Loeiz Beranger. Ganet e oa bet an Ao. Beranger en Naoned, d'ar 15 a Vezheven 1871 ha daoust m'en doa tremenet an darn vrasañ eus e vuhez er-maez eus ar vro — er Roc'hell en deus renet ur burev lezennel e-pad 48 bloaz — e oa chomet atav feal da Vreizh : desket en doa brezhoneg ha skrivet ur skrid prederouriezhel ha n'eo ket didalvoud, **An Amzer hag an Ec'honder.** Bez e oa an Ao. Beranger, « Drouiz Tal-Houarn », dean ar Gorsedd.

D'e intañvez e kinnigomp hor gourc'hemennou a gengañv.

Gouezet hon eus ivez e oa aet da anaon, e miz Meurzh, mamm hor c'heneil ha koumananter Jon Mirande. An Ao. Jon Mirande, anezhañ un Euskarad, en deus desket brezhoneg, hag a skriv anezhañ, pe a gomz anezhañ mat-tre.

Gant tristidigezh hon eus klevet ivez keloù marv Evelyne Delamare, gwreg hor c'heneil Yann Koailh, d'ar 14 a viz Ebrel. Douaret eo bet e Yerres d'an 18 a viz Ebrel. Klañv abaoe pell he doa koulskoude kendalc'het d'ober brud evit he bro betek ar mizioù diwezhañ er Sana m'edo herberc'hiet. Koll a ra Breizh unan eus he servijerezed mat.

Kinnig a reomp d'an holl hor gourc'hemennou a gengañv.

Klevet hon eus ivez keloù marv Gab Jaffres, e Pariz, d'ar 14 a viz Ebrel 1958 ; douaret eo bet e bered Ploueskad. Unan eus renerien « ar Vretoned dieub » e oa ha labour mat en doa graet evit ar menoz breizhat e-touez Bretoned an tu kleiz rannvro Bariz. D'an Itron Jaffres, e wreg, skoazellerez vat « Al Liamm » ; ha d'e diegezh, e kinnigomp hor gourc'hemennou a gengañv.

Marv eo ivez an Ao. Larboulette, koumananter kozh d'« Al Liamm », en Hennebont ; person e oa bet e Langoelan. Kinnig a reomp d'e familh ha d'e vignoned hor gourc'hemennou a gengañv.

◆ **PROFOU.** — Setu roll ar profoù hon eus bet e korf an daou viz diwezhañ :

C'HWEVRER. — F. ar C'haloneg, 100 lur ; Dll M. Gourlaouen, 1.000 ; Yann Thomas, 1.000 ; A. Gwilcher, 4.000 ; Dll M. J. Marot, 1.000. **War un dro, 7.100 lur.**

MEURZH. — J. Konan, 1.000 lur ; P. Penneq, 5.000 ; L. Bihannig, 4.000 ; C. Le Mercier d'Erm, 600 ; Dr A. Rousseau, 1.000 ; Dr G. Etienne, 500 ; Dll O. Chevillotte, 1.000 ; Dr H. Delaporte, 500 ; Y. Bouessel du Bourg, 600 ; Y. E. Cormerais, 600. — **War un dro, 14.800 lur.**

Abaoe derou ar bloaz hon eus degemeret 39.600 lur a brofoù. Bennozh Doue d' an donezonerien galonek.

◆ **LIZHIRI.** — « Evit an niverenn 65, war va meno ez eo unan eus ar gwellañ re bet embannet abaoe krouidigezh ar gelaouenn ha ne welan pe bismiger a c'hellfe kavout abeg enni. »

J. K.

« Soñj am eus bezañ lennet war « The Celtic Time » gwechall pennadoù e saozneg diwar-benn ar « Irish », da lavaret eo ur yezh eeunoc'h hag aesoc'h tennet eus Gouezeleg Iwerzhon. Petra eo deut da vezañ ? Diaes e vefe laret rak n'eus bet pennad ebet e kelaouennoù Breizh diwar he fenn. »

J. C.

« En ur deurel ur sell war gontoù « Al Liamm » em eus gwelet e oa bet kaset, e 1957, 1.600 lur danvez lenn da bep koumananter. Ez leal e tlean 600 lur d' ar gelaouenn peogwir n' am boa paeet nemet ur c'houmanant 1.000 lur.

Kas a ran deoc'h dre ar chekenn-mañ ar 600 lur-se a dleen d' ar c'hef. »

E. C.

(Trugarez d' hor c'houmananter evit bezañ roet ar skouer brav-se.)

« Keneil,

Dit-te ar rebech ar wech-mañ. Bennozh Doue memes tra evit bezañ kemennet ganedigezh « Preder ».

Perak lentañ kement da greskiñ priz **Al Liamm** ? An emsaver n' eo ket evit dioueriñ 200 lur bep miz d' ar gelaouenn dereat nemeti a zo e Breizh eo koll amzer goulenn tra gantañ (lakaet er-maez ar studierion, soudarded, klañvourion, tud kozh war o leve pe zileve, tud en toull-bac'h, evel-just). Ur jed fall eo kontañ war ar profoù : mezhus eo ober un ezhommeg eus ar brezhoneg, rak un truant ne zellez tamm fiziañs. Ar spered kestañ a zo a-enep krenn d' ar spered-emsevel. Pa zifenner un dra a dalv ar boan, eo kemenn groñs d' an dud, komz rok outo ; neuze ez eus un doare komz rok hag a c'honez ar speredoù. Petra soñjes eus an ofiser war an dachenn-emgann a yafe d' e dud e-giz-mañ : « Hor mammvro ken mat a zo en arvar. Ho pet truez outi. Ho torn, mar plij, Aotrou, me ho ped. Ma roit skoazell d' hon ober, e vo lakaet hoc'h anv war roll ar brofourion galonek ». Un amzer a voe e oa un ene-soudard e

paotred an Emsav... Seurt emzoujañs a redie an dud da zougen Bremañ avat piv hon lazhe en arbenn ma 'z omp broadelourion ?

Mat-tre ha talvoudus eo pennad Jakez Konan war ar c'honterezh, nemet e oa e lec'h war « Hor Yezh » pe un embannadur arbennek all. Lennegezh vat danevellig Youenn Olier.

A galon vat ganit. »

Abanna.

◆ **DISKOUEZADeg VREZHONEK.** — Bep bloaz e ra an It. Kemere un diskouezadeg vrezhonek en he stal, bali Kergelen, e Kemper. Er bloaz-mañ eo bet an diskouezadeg diwar-benn ar bagoù. Setu amañ ar pezh a skrive nevez zo :

« An dervezh all pe oac'h deut er stal ne oa ket c'hoazh renket da vat an diskouezadeg. Adaozet eo bet en-dro antronoz en ur reññ muioc'h a lec'h da bep tra : lakaet eo bet ar wern hag ar ouel war ar vagig, hag ivez an driv, ar stur, ar roeñv, h.a. War an traezh ledet en-dro d'ar vag ez eus bet taolet teureug, mein, bezhin, un eor. Ha war bep tra ha pep lodenn eus ar vag, ez eus ur skritellig, gant an anv e brezhoneg hervez enklask R. Steven. Kavet eo bet c'hoazh ul lec'h evit an daolenn-zu, gant warni anvioù eus traoù ha n'heller ket gwelout war « Fri-Tougn », ar vagig diskouezet. War ur skritell e kinniger bemdez 15 anv da zibab evit ur vag : 300 anv en holl e-pad an diskouezadeg.

« Aon am boa na vije ket bet dedennet an dud gant an diskouezadeg-mañ, rak an holl n'anavezont ket traoù ar mor pe n'int ket chalet ganto. Hag e gwirionez ne vez ket gwelet 15 den bodet dirak ar rakstal evel evit diskouezadeg al laboused, pe hini an anvioù-tud (hervez labour Kerlann), met muioc'h a dud a vez gwelet marteze eget warlene evit diskouezadeg « Breizh Santel », ken talvoudus koulskoude gant an 300 luc'hskeudenn tennet gant an Dr. An Thomas eus hon teñzorior d'ianav. Perak an dra-se ? Ar vagig da gentañ a zedenn daoulagad an dud abalamour d'he ment, d'he stumm dezhi hec'h-unan ha n'eo ket bet gwelet morse betek-hen, peogwir eo ur vag stumm-nevez ijinat ha graet gant E... Setu, dic'hortoz evel m'emañ, e lak an dud da chom da sellout ha neuze, da heul, da lenn ar gerioù brezhonek skrivet warni. Abaoe pell zo e oan e soñj ober an diskouezadeg-se ha dilezet em boa ar menoz dre ma ne gaven nemet gerioù gallek brezhonekaet evit an traoù a selle ouzh ar bigi. N'eo bet posubl bremañ nemet abalamour da enklaskoù R. S. »

Hor gourc'hemennou gwellañ d'an It. Kemere evit he labour kaer.

◆ **SKOL.** — An niverenn-mañ eus « Skol » a zo gouestlet penn-da-benn da Skol Sant-Erwan, ar skol divyezhek gentañ savet e Breizh abaoe fin ar brezel. Ar 7-vet niverenn eo hemañ e gwirionez. Kregiñ a ra ar gelaouenn gant un eil erv o vezañ ma'z eo bet digoret ar skol d'an 18 a viz Gwengolo 1957. En niverenn e ro ar rener da c'houzout penaos en deus klasket seveniñ e vennad, petra a fell dezhañ ober ha petra a ra.

An niverennoù kozh a zo c'hoazh e gwerzh. Setu an danvez a gaver enne :

Skol I : Penaos kelenn ar brezhoneg evel eil yezh. Ar c'hembraeg e skolioù Kembre.

Skol II : Kelennadur ar Frizeg.

Skol III : Douaroniezh Vreizh.

Skol IV : Rimadelloù hag unangomzoù.

Skol V : Kudennoù ar skolioù er Slesvig.

Koumanant : 800 lur. Abbé Le Calvez, Rundavid, Plouezec (Côtes-du-Nord). C. C. P. 1911-06 Rennes.

◆ **ARGOAD.** — Lennet hon eus war niverenn 3 ar follennoù-mañ (8 follenn vras roneoskrivet) pennadoù dedennus-tre en o zouez « Emglev Breizh ou Semeur de discordes Bretonnes ».

◆ **EIL KAIER PREDER.** — Eil kaier « Preder » en deus 58 pajenn, diwar-benn « Moneadur an Anevaled » hervez F. J. J. Buytendijk, kelenner war an eoneiezh hollek e Skol-Veur Utrecht. Koumanant : 1.000 lur. Dr. G. Etienne, Maen ar Ya, Châteaulin (Finistère). C.C.P. 16.093-13 Paris.

◆ **KELAOUENNOU ALL :**

Dispac'h : G. Toubanc, 88, avenue des Ternes, Paris (17°).

Ar Bed Keltiek. - Kemenn a ra ez eo bet dalc'het Kendalc'h 1958 en Enez Vanav, etre an 8 hag ar 14 a viz Ebrel. An danvez dibabet evit ar prezegennoù saoznek a oa « Gwirioù ar broadoù bihan en oadvezh atomek ».

Teñzorier : Ao. G. Dubourg, Penker, Vieux-Marché (Côtes-du-Nord). C.C.P. 1831-74 Rennes.

◆ **BRIZEUG A VARVE KANT VLOAZ 'ZO.** — Kant vloaz a vo d'an 3 a viz Mae e varve Brizeug. Da geñver ar c'hantved-se en deus Job de Roincé skrivet ul levrig o tanevellañ buhez ar barzh « Les deux amours de Brizeux ». Al levr a zo e gwerzh e ti an oberour : J. de Roincé, 50, avenue du Mail, Rennes. - 290 lur franco. - C.C.P. 76-995 Rennes.

◆ **GWIRIOU AR BROADOU SUJET.** — D'an 22 a viz Ebrel 1958 ez eo bet kaset gant sekretour an FUEN (Federal Union of European Nationalities) ul lizher evit tennañ evezh Ministred Aferioù Estren ar Stadoù izili eus Kuzul Europa war ar broadoù dindan o galloud.

An FUEN a c'houlenn e vije staget ouzh Gwirioù an Den an divizoù-diazezh o deus savet e Kendalc'h 1956 diwar-benn ar broadoù sujet.

Sed amañ Reolennoù-Diazezh Gwirioù ar Broadoù. (Degemeret d'an 20 a viz Mae 1956 gant c'hwec'hvet Kendalc'h Unvaniezh Kevredel ar Broadoù Europat.)

1) Ar broad he deus ar gwir didorru ha diestrenaüs da vezañ gwarezet ha da vezañ miret dezhi he stummoù dibar.

2) Pep den en deus ar gwir da gemer ur vroadelezh. Ar gwir-se ne c'hell bezañ na nac'het, na roet hepken goude enklask.

3) Ar gwirioù keodedel ha politikel a rank bezañ roet da holl geodediz hep ma vefe dalc'het kont eus o vroadelezh.

4) Pep ezel eus ur vroad en deus ar gwir da implijout e pep frankiz, dre skrid ha dre gomz, ha da virout e yezh — n'eo ket hepken er skolioù hag en ilizoù. Pep stad a zo ranket dezhi ana-vezout ha gwareziñ ar gwir-se eus ar vroad.

5) Pep ezel eus ur vroad a zlefe kaout ar gwir, er c'hornbroioù.

divyezhel, da gaout darempred gant ar gargidi hag ar bodadegoù a-berzh stad en e yezh e-unan war-eeun.

6) Pep broad he deus ar gwir d' en em ziskleriañ evel personelezh e-keñver lezenn, hag ivez ar gwir da gaout an emrenerezh sevenadurel. Ar broadoù a rank degemer ul lodenn gevatal eus arc'hant-ar-stad.

7) Ar boblañs o chom en ur c'horn-bro poblet dreist-holl gant tud eus ur vroad hepken a zlefe bezañ roet dezhi an emrenerezh war he zachenn-douar.

8) Pep broad he deus ar gwir da gaout un niver dileuridi diouzh he foblañs er Breujoù-Bras, hag er bodadegoù emren ha lec'hel.

Izili ur vroad a zo arabat dezhe — ma'z int kargidi dindan ar gouarnamant — bezañ kaset hep o asant eus tachenn-vro o broad d' un dachenn all disheñvel e-keñver broadelezh.

9) Pep broad a zo lakaet he gwirioù en arvar gant ar stad a c'hell goulenn sikour ha gwarez dre sevel klemm dirak ul lez-varn Europat pe Etrevroadel. Stad ebet ne c'hell krennañ ar gwir-se da sevel klemm dre c'hourdrouz kastizañ.

10) Pep den en deus ar gwir da veajiñ ha d' ober e annez e lec'h mar kar, evel m' en deus ar gwir da chom en e vro pe en e gorn-bro.

Ar Stadoù a rank, e koustiañs, aozañ o arboellerezh e seurt doare ma c'hell tud o holl vroadoù kavout labour pep hini en e gorn-bro hep bezañ rediet ez-arboellerezhel da vont d' ur c'horn-bro all eus ar stad a-benn tizhout gounit ur vuhez dereat.

◆ **GOULENN A REER.** — Ur mignon deomp a glask an niverennoù 34-35 ha 104-105 eus « Gwalarn ». Skrivañ da R. Huon.

◆ **AR GORSEDD.** — Kemenn a reer deomp en em vodo ar Varzhed e Mur de Bretagne, d' an 12 ha 13 a viz Gouere.

◆ **C'HOARIVA.** — Diazezet eo bet e Pariz ur gevredigezh « Arvest » hec'h anv.

Savet eo bet evit aozañ abadennoù c'hoariva a c'hell bezañ displeget adalek an diskar-amzer. Pep c'hoarier, displeger, kaner, soner a vo degemeret mat er strollad nevez.

Goulennit diskleriadurioù digant : Sekretourva C'HOARIVA (Co Kenwerzh) 23, straed Etienne-Marcel, Pariz (1añ). Pellgomz : CEN. 08-63.

◆ **DIWAR-BENN REIZHSKRIVADUR AR BREZHONEG.** — Emañ o paouez dont er-maez ul levrenn anvet *Au sujet de l'orthographe bretonne, aide-mémoire*, aozet gant Per Denez. Ar studia-denn-mañ kinniget gant Kuzul ar Brezhoneg a zo ennañ teir lodenn : 1. — Reizhskrivadur an Ao. Falc'hun ; 2. — Notennoù war istor ar reizhskrivadur ; 3. — Klozadur ha menozioù « Ar Falz ». Da vezañ lennet gant an holl.

Priz : 400 lur franko. Abbé Le Clerc, recteur de Buhulien (Côtes-du-Nord). - C.C.P. 917-64 Rennes.

Ti-Moulerzh «AR SKREV» - Bali ar Marichal de-Lattre-de-Tassigny - AR BAOL

Diskleriet hervez lezenn : 2e trimiziad 1958 - Niverenn er voulerzh : 15210

Ar merour : P. AR BIHAN

PAJENN AR RE YAOUANK

Meurzh - Ebrel

Niverenn 9

Unvaniezh a ra nerzh

IWERZHON.

DREMM IWERZHON

Bez' eo bet keñveriet alies Iwerzhon ouzh ur wervaen sterniet en ur gurunenn-menezioù teñval. Dre vras eo gwir an daolenn-se. En-dro d'ur gompezenn greiz dindan beurlan ha koadier, e sav war an aod menezioù rust hag uhel (1.040 m. an uhelañ). Evelato n'eo ket ken plaen-se ar gompezenn. Digompez a-walc'h eo kentoc'h, gant lennoù diniver dalc'het etre asplegoù an torgennoù (lennoù korn-bro Killarney, da skouer). Rak kalz a zour a zo en Iwerzhon, koulz o koezhañ eus an oabl kourmoulennek hag o tiverañ puilh etrezek an diabarzh eus krec'h ar menezioù. Stêrioù a zo avat a red war-du ar mor. Bras-meurbet e vez a-wechoù o genoù : aber ar Shannon, dezhi 80 km a led. Setu perak eo ken dantelezhed trolinenn an enezenn.

Div wech hanter e c'hellfe bezañ lakaet Breizh e diabarzh Iwerzhon. Perzh dieub an enezenn, Eiré, a zo div wech brasoc'h eget hor bro, evit an hevelep poblañs (68.900 km² - 3 milion a dud). Digenvez pe dost eo hanternoz ar vro, Donegal, warnañ o peuriñ greioù meot diniver. Ijinerezh ar gloan a ra berzh en Iwerzhon. E kalz tiez eus ar maez, e vez gwelet aliezik a-walc'h sternioù-gwiad (ar pezh a oa un arvest boutin e Breizh ur c'hantved 'zo). Dont a ra dreist-holl pinvidigezh Iwerzhon eus ar magañ-loened : kezeg, meot moarvat, oc'hen ha moc'h. Goloet eo kankrenn ar vro gant peurlan, gounezet alies war lanneier ha douaroù paour a c'holo c'hoazh bremañ kard an enezenn. Gounezet e vez an douar e kornog Iwerzhon dreist-holl, en-dro da Limerick (Lunmeach), kêr goshañ ar vro ha marc'had bras an edeier. Muioc'h-mui en em astenn ar gounidigezh douar, rak ma 'z eus kig e-leizh, e rae diouer an edeier n'eus ket pell c'hoazh evit respont da holl ezhommoù ar boblañs.

Kêr vrasañ Eire a zo Dulenn (Baile Atha Cliath) gant 510.000 annezad. Bev-buhezek-tre eo ar gêr-mañ, gant he forzh (Dun Loaghaire), he skol-veur, ha dreist-holl gant ijinerezh ar bier (ar bier « Guinness » ; en abeg da se e vez Dulenn kêrbenn ar bier evit bed). Goude Dulenn e kavomp Kork (Corkgaigh) a zeu a-bell a-dreñv kêrbenn Eire, gant 76.000 annezad. Ur porzh eo, a chom e kreisteiz an enezenn, e-kreiz ur vro a denn un tamm ouzh « Côte d'Azur » Bro-C'hall, dre guñvder he zemz-amzer. Menegomp ivez ur c'kornad-bro dedennus-tre a chom e gwalarn Iwerzhon, Konnemara. Unan eus plijusañ kornioù touristikel an enezenn eo. Eno e vez komzet kalz c'hoazh iwerzhoneg gant ar bobl, a zo chomet staget leal ouzh hengounioù Iwerzhon.

Un ijinerezh gwirion eo a ra diouer da Eire. Chom a ra hemañ en Ulster, perzh miret gant ar Saozon. Ur mank eo eta ar « partition » a zistrann an enezenn e div vro a c'hellfe en em genskoazellañ ma oa diskoulmet da vat ar gudenn-se. Abalamour da se e wel Eire he

zud o vont kuit evit klask labour e Bro-Saoz. Ha ni Breizhiz a oar muloc'h eget pephini pebezh gwalleur eo an divroadenn evit ur vro.

Alan TORAVEL.

BERRDAOLENN AL LENNEGEZH IWERZHONEK

Lennegezh Iwerzhon a zo unan eus re goshañ en Europa. Danevellet eo, da skouer, distruj kêr-Dindrigh en IIIvet kantved a-raok H. S. Ul lennegezh dre gomz eo bet dreist-holl. An henañ skridoù a zo bet skrivet er VIIvet kantved (goude H. S.) hepken, N' eo nemet adalek an XIvet kantved e kaver skridoù gwirion e-leizh. Ar varzhed, pe « fili », a save hag a zisplege war un dro o fennadoù en ur ganañ hag en ur lakaat un delenn da seniñ. Un tammig eo evel rederien-vro gwechall a yae eus kêriadenn da gêriadenn e Breizh-Izel, en ur zibunañ o c'hontadennoù. Hogen bez' ez eus ur c'hemm bras etre ar « fili » hag hor rederien-vro. Ar fili o doa ur garg uhel e stad Iwerzhon. Galloudus-kenañ e oant, ha doujet kalz gant ar bobl. Ha ne oa ket fili pephini a gare. Skolioù a oa evit se, ha bez' e ranked tremen arnodennoù diaes.

Rannet eo al lennegezh e daou rann bras :

1) An dezrevell-veur.

N' heller ket pa gomzer eus al lennegezh iwerzhonek ober an diforc'h a reer dre vras etre yezh-plaen ha gwerzaouriezh. Kemmesk ez int el lennegezh-se. An dezrevell-veur a zo un dastumad danevelloù, kontadennoù, kanaouennoù, rannet e *kelc'hdezrevelloù*. En-dro d'un haroz, d'ur roue, d'un emgann, eo bet savet evel-se *kelc'hdezrevelloù* a gane nerzh, kalon ha taolioù-kaer an haroz, ar roue, bet graet e-doug an emgann... hag all. Ur *gelc'hdezrevell* a c'hell bezañ skrivet gant skrivagnerion diniver e genaoz, a-ziwar an hevelep danvez-orin, hervez o ijin-spered, diwar-benn an haroz, ar roue... hag all. Da skouer eo bet staget gant *kelc'hdezrevell* an Ulaziz en eil kantved goude H. S. Er XVvet kantved, e kaver c'hoazh sonioù (seurt barzhonegoù kanet) a gan an Ulaziz, annezidi ur rannvro iwerzhonat, Ulster.

E *kelc'hdezrevell* an Ulaziz, da skouer, e vez studiet, danevellet (ha kaeraet ivez) gizioù hag istor an Ulaziz ha buhez o brasañ haroz : Kûc'hulenn. Kûc'hulenn a zo ur seurt doue, kreñv-meurbet, a ra ur bern taolioù-kaer evit dieubiñ e vro diouzh he mac'home-rien. Ha n' eo ket an harozed hepken, a vez kanmeulet hogen an natur ivez, ar gwez, ar c'hoadeier, an eien, leuniet gant arc'houe-reed boemus lesanvet « Sidh » (hor c'horriganed vreizhat).

2) Ar varzhoniezh.

Bleuñvus eo bet ivez ar varzhoniezh, a denn c'hoazh d'an dezrevell-veur, hogen bihanoc'h ha berroc'h eget ar *gelc'hdezrevelloù*. Hag e vez komzet enni eus pep tra, hep danvez-orin spis-tre. Sentañ a ra ar varzhoniezh ouzh reolennoù strizh-kenañ ha luziet-tre. Bez' e oa hgozik ur ouiziegezh anezhi ha n' eo ket un arz, evel e tle bezañ dre voas. Abalamour da se e oa derezioù-enor etre ar fili. An hini uhelañ a zo an Ollamh. An hini izelañ a zo an Obler. Evit aesaat o labour, o doa ijinet troioù-kounadurezh niverus. Priziet e oa talvoudegezh ur fili diouzh an niver a zanevelloù a ouie (350 evit an ollamh !).

Menegomp evel skouer a varzhoneg ar flemmgan. N'eo ket implijet ar flemmgan evit ober goap ouzh un den bennak hepken, hogen ivez evit pismigañ ha zoken teurel ur strobinnell war donkadur an den-se.

Heuliet he deus al lennegezh iwerzhonek planedenn ar vro : pinvidik ha bleunivus pa oa galloudus Iwerzhon, dister ha rouez pa veze Iwerzhon en argoll. Netra souezhus en dra-se. Tost-tre e oa ar fili ouzh renerien ar vro. Pa veze kaset ar re-se d'an Anaon ne veze fili ebet na lennegezh ebet.

Koulskoude eo pinvidik-mor al lennegezh-se, en un doare ken brav ma 'z eo an traoù un tamm re fetis ha luziet. Klasket em eus gant va fennad diskouezhañ al linennoù bras. Ankounac'haet, pe lezet a-gostez em eus — gwazh a se ! — kalz traoù. Evit ur wechall e vo.

Alan TORAVEL.

Gerioù diaes :

- Dezrevell-veur : *récit épique*.
- Klec'hdezrevell : *cycle épique*.
- Arc'houere : *esprit, fantôme*.
- Tro-gounadurezh : *tour mnémotechnique* (e galleg boutin : *truc pour se rappeler*).
- Flemmgan : *satire*.

PAJENN AR RE YAOUANK, aozet gant KEVREDIGEZH AR VREZHONEGERIEN YAOUANK. — *Renerezh* : E. EVENNOU, 10, rue Perrault, Lotissement de La Croix-du-Mont, Fontenay-le-Fleury (Seine-et-Oise).

NEVEZ EMBANNET GANT AL LIAMM

ROPARZ HEMON

DAFAR
GERIADUR ISTOREL
AR BREZHONEG

levrenn 1 : A

Ar brasañ geriadur brezhoneg o tont er-maez

Boutin 1.000 lur

Paper kaer 1.200 lur

LANGLEIZ

TRISTAN HAG IZOLD

(200 pajenn — 25 skeudenn)

war baper kaer-tre .. 1.800 lur

war Offset 1.200 lur

war baper boutin 850 lur (+ 100 lur)

P. BODENAN, 3, Chemin des Potiers,
Ergué-Armel, Quimper. - C.C.P. 212-23 Rennes.

Devezh ar Brezhoneg

Brogarourien

Na zisoñjit ket... n'hon eus perzh ebet er
gest graet e-touez an dud d'ar 15 a viz Mae.
Ma fell deoc'h eta sikour hon EMBAN-
NADURIOU pe AL LIAMM

**Kasit ho prof
da
Guzul ar Brezhoneg
war eeun**

Teñzorer : L. Morvezen fils, 6, avenue de la Gare

Concarneau — C.C.P. Nantes 1316-63

LENNIT :

LA BRETAGNE RÉELLE

Organe des Jeunes Nationalistes Bretons

Direction : J. QUATREBŒUFS, Boîte Postale 128, Rennes

Provision : 1.000 F pour 4 Cahiers.

« Jeunes » : demi-tarif, les 4 Cahiers : 500 F

C.C.P. « La Bretagne Réelle » - B.P. 128 - Rennes 754-82

60 numéros parus à mars 1957

(Numéro spécimen gratuit sur demande)

Aux Editions de LA BRETAGNE RÉELLE :

- LE MOUVEMENT BRETON, par M. MARCHAL *Epuisé*
- GALERIE BRETONNE, par Jean LA BENELAIS *Epuisé*
- NOTRE NATIONALISME, par MIK *Epuisé*
- POINT DE VUE GALLO, par Jacques GALLO 100 F
- OPINIONS (Anciens et Jeunes), les 4 broch. ci-dessus 1.000 F
- » relié 1.500 F
- YANN-VARI PERROT, par IVOR 100 F
- QUELQUES POINTS D'HISTOIRE, par N. HENAFF .. 200 F
- FEDERALISME Interne & Externe, par R. TUGDUAL .. 200 F
- POUR UN SOCIALISME BRETON, par R. GLEMAREC 100 F
- LETTRES INÉDITES, de TALDIR 250 F
- Les 5 brochures ci-dessus, reliées .. 1.500 F
- DISCOURS DE L'ABBE MAURY, sur les clauses du
Contrat d'Union entre la France et la Bretagne, précédé
d'une Introduction, par R. TUGDUAL 300 F
- DES CONDITIONNELLES NEO-CELTiques, en forme
de poème immesuré, par Yann-Per SYLVESTER 100 F
- LE POINT DE VUE MORAL ET RELIGIEUX DES
CELTES, par MAMM GOZH 250 F
- LA QUERELLE DE L'ORTHOGRAPHE, R. TUGDUAL 250 F

LES CELTES DE FRANCE ET DE GAULE

par MAMM GOZH

Une luxueuse plaquette de poésie (traduit du breton) 500 F

AIDEZ-NOUS A DIFFUSER LARGEMENT CES TEXTES

Remise de 33 % par achat de 12 brochures - Expéditions franco

LA BRETAGNE RÉELLE :

- Première année complète : 20 n° 82 p. - vol. relié 1.500 F
- » collection à partir du n° 7 500 F
- Deuxième année complète, 24 n°, 152 p. - vol. relié .. 2.500 F
- » la collect. des 24 n°, sous chemise .. 2.000 F
- Les 2 premières années : collection reliée pleine peau .. 5.000 F
- Troisième année complète, 14 n°, 120 p., vol. relié 2.500 F
- » la collect. des 14 n°, sous chemise .. 2.000 F
- DEIZIADUR BROADDEL, calendrier perpétuel 200 F
- FANION de La Bretagne Réelle 150 F
- RETROSPECTIVE, par BENEAT 200 F

AL LIAMM - TIR NA N-OG

Kelc'hgelaouenn daouviziek

Komanant - bloaz :

war baper boutin, 1000 lur

war baper kaer, 1500 lur

Komanant-skoazell: 2000 lur

Rener : Ronan HUON

132, rue de Verdun

BREST

Merour : P. LE BIHAN

6, Domaine des Hocquettes

SURESNES (Seine)

C. C. 5349-06 Paris

E Breizh-Veur kos an arc'hant da :

Miss Lili THOMAS

Ty'r Ysgol

Castellnewydd-Emlyn. Carmarthen

